

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Emine TEPELİ

ÇAĞDAŞ EPİSTEMOLOJİDE BAĞDAŞIMCILIK TEORİSİ

Felsefe Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2016

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Emine TEPELİ

ÇAĞDAŞ EPİSTEMOLOJİDE BAĞDAŞIMCILIK TEORİSİ

Danışman

Prof. Dr. Hasan ASLAN

Felsefe Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2016

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Emine TEPELİ'nin bu çalışması, jürimiz tarafından Felsefe Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. İsmail YAKIT (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Hasan ASLAN (İmza)

Üye : Prof. Dr. Kemaleddin TAŞ (İmza)

Tez Başlığı: Çağdaş Epistemolojide Bağdaşımcılık Teorisi

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 28/06/2016

Mezuniyet Tarihi : 14/07/2016

(İmza)
Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Çağdaş Epistemolojide Bağdaşımcılık Teorisi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Emine TEPELİ

İmzası

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
SUMMARY	iv
ÖNSÖZ	v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BAĞDAŞIMCILIK TEORİSİ

1.1. Bağdaşımcılık Teorisine Giriş	3
1.1.1. Bilginin Tanımı Sorunu	3
1.1.2. Doğruluk Sorunu	4
1.1.3. Gerekçelendirme Sorunu	5
1.1. Sonsuz Gerileme Argümanı	6
1.2. Sonsuzculuk Teorisi	7
1.3. Şüphecilik Teorisi	9
1.4. Temelcilik Teorisi	11
1.5. Bağdaşımcılık Teorisi	13

İKİNCİ BÖLÜM

BAĞDAŞIMCILIK TEORİSİNE KARŞI VE BAĞDAŞIMCILIK TEORİSİNİ

DESTEKLEYEN ARGÜMANLAR

2.1. Bağdaşımcılık Teorisine Karşı Argümanlar	16
2.1.1. Epistemik Gerekçelendirme İçin Bağdaşım Yeterli Değildir	16
2.1.1.1. Girdi ve İzolasyon Argümanı	16
2.1.1.2. Alternatif Bağdaşık Sistemler Argümanı	17
2.1.2. Epistemik Gerekçelendirme İçin Bağdaşım Gerekli Değildir	18
2.1.2.1. Fizibilite Argümanı	18
2.1.2.2. Önsöz Paradoksu	19
2.1.2.3. Karşı Örnekler	20
2.2. Bağdaşım Teorisini Destekleyen Argümanlar	21
2.2.1. Epistemik Gerekçelendirme İçin Bağdaşım Yeterlidir	21
2.2.1.1. Artan Olasılık Argümanı	21
2.2.2. Epistemik Gerekçelendirme İçin Bağdaşım Gereklidir	22
2.2.2.1. Sadece İnançlar Diğer İnançları Gerekçelendirebilir	22

2.2.2.2. Arka Plan İnançlarının Gerekliliği.....	23
2.2.2.3. Meta-İnançların Gerekliliği	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAĞDAŞIMCILIK TEORİSİNİ SAVUNAN TEORİSYENLER

3.1. Keith Lehrer ve Bağdaşımcılık Teorisi.....	25
3.1.1. Bağdaşımcılık Teorisinin Tanımı ve Doğası	25
3.1.2. Açıklama Olarak Bağdaşım ve Kabul Sistemi	26
3.1.3. Şüpheli Hipotezlere Karşı Savunması	28
3.1.4. Algılama ve Gözlem Etkenleri, İzolasyon Argümanına Cevabı	28
3.1.5. Bağdaşımcılık ve Doğruluk Bağlantısı.....	29
3.2. Laurence Bonjour ve Bağdaşımcılık Teorisi	31
3.2.1. Bağdaşımcılık Teorisinin Tanımı ve Doğası	31
3.2.2. Sanısal Varsayım	34
3.2.3. Bağdaşım ve Gözlem Unsuru	36
3.2.4. Bağdaşım ve İçgözlem.....	38
3.2.5. Karşı Argümanlara Karşı Cevapları	40
3.2.6. Bağdaşım Teorisi ve Doğruluk.....	43
3.3. Nicholas Rescher ve Bağdaşımcılık Teorisi	44
3.3.1. Ağ Sistemi	44
3.3.2. Temelcilik Teorisi ve Bağdaşımcılık Teorisi	45
3.3.3. İdeal Bağdaşım	47
3.4. Donald Davidson ve Bağdaşımcılık Teorisi	48
3.4.1. Bağdaşım Teorisinin Doğası ve Yapısı	48
3.4.2. Bağdaşım Teorisi ve Doğruluk.....	49
3.4.3. Duyum ve İnanç İlişkisi.....	50
3.4.4. Anlam, İnanç ve Doğruluk	51
SONUÇ	53
KAYNAKÇA.....	55
ÖZGEÇMİŞ	58

ÖZET

Çağdaş epistemolojinin önemli sorunlarından olan bilginin yapısı ve gerekçelendirme konusunda ortaya çıkan sonsuz gerileme argümanına çeşitli yanıtlar geliştirilmiştir. Bu çalışma, bu yanıtlardan bağdaşımçı kuramı konu etmektedir. Bu çalışmada bu yanıtlardan biri olan bağdaşımçılık teorisi, epistemolojideki yeri, ortaya çıkışı ve savunucularının epistemolojik görüşleri incelenmiştir.

Çalışma altı bölümden oluşmuştur. Çalışmanın ilk bölümünde bağdaşımçılık teorisinin epistemoloji içerisindeki yerine değinilmiş ve çağdaş epistemolojide tartışılan konulara değinilmiştir. Bununla birlikte bağdaşımçılık teorisinin, sonsuz gerileme argümanına verilen cevaplara karşılık olarak, temelcilik teorisine karşı alternatif bir teori olarak öne sürülmesi sonucunda temelcilik konusunun da ele alınmasını gerektirmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, bağdaşımçılık teorisine karşı yapılan ve bağdaşımçılık teorisini destekleyen argümanlar ele alınmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde, bağdaşımçılık teorisini savunan teorisyenler ele alınmıştır. Bu isimlerden Keith Lehrer ve Laurence Bonjour bağdaşımçılık teorisini geliştiren isimler olarak karşımıza çıkmaktadır ve bağdaşımçılık teorisi ile ilgili görüşleri ele alınmıştır. Ayrıca bu bölümde Nicholas Rescher ve Donald Davidson'un bağdaşımçılık teorisi ile ilgili görüşleri ve bağdaşımçılık teorisinin doğruluk ile ilgili bağlantısı ele alınmıştır. Çalışmanın sonunda bağdaşımçılık teorisinin gerekçelendirme sorunu çerçevesinde, temelcilik teorisine karşı geliştirilen en iyi alternatif teori olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Epistemoloji, Bağdaşımçılık Teorisi, Temelcilik Teorisi, Bilgi, Gerekçelendirme, Bağdaşım, Doğru.

SUMMARY

THE COHERENCE THEORY IN CONTEMPORARY EPISTEMOLOGY

Several answers were developed to answer the regress argument, which is one of the major problems of contemporary epistemology about justification and the structure of knowledge. In this study, the coherence theory, which is an answer to regress argument, the theory's place in epistemology, its emergence and epistemological views of its defenders were studied.

The study consists of six chapters. In the first part of the study, the coherence theory place in epistemology and the issues discussed in the contemporary epistemology were studied. The coherence theory, with the answers given in response to the argument of infinite regress problem, the coherence theory as an alternative theory to the foundational theory, the foundation theory has also required to be studied. In the second chapter of the study, the arguments for and against the coherence theory were studied. In the third part of the study, advocates of the coherentism theory are studied. Keith Lehrer and Laurence Bonjour, especially contributing to the development of the coherence theory, their opinions about coherentism are studied. Also in this section Nicholas Rescher and Donald Davidson's opinions about coherence theory and its truth connection are examined. At the end of the study it is concluded that coherence theory of justification is the best alternative to foundationalist theory of justification.

Keywords: Epistemology, Coherence Theory, Foundationalism Theory, Knowledge, Justification, Coherence, Truth.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanmasında desteğini ve ilgisini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Hasan ASLAN'a teşekkür ederim.

Ayrıca lisans ve lisansüstü derslerimde kendilerinden ders almış olduğum Akdeniz Üniversitesi Felsefe A.B.D. öğretim üyesi hocalarıma, başta Bölüm Başkanı Prof. Dr. İsmail YAKİT olmak üzere, eğitimime katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Bu çalışmanın bir de gizli emektarları bulunmaktadır. Hedeflerime ulaşabilmem konusunda beni her daim destekleyen aileme, yürüdüğüm bu yolda beni cesaretlendiren arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Emine TEPELİ
Antalya, 2016

GİRİŞ

Epistemoloji, insan usunun doğası, duyular ile algının yeri, gerçek bilgi ile bilgi sanılanı neyin ayırdığı gibi konular doğrultusunda, bilginin doğasını, kaynağı ile kökenini, bilgi savlarının geçerlilikleri ile sınırlarını, bütün yönleri ve öğeleriyle birlikte bilme süreci ile bilginin özünü soruşturan; bilginin olanaklılığını, geçerliliği ve doğruluğu ile koşulları ve türlerini ele alıp inanç, kuşku, kesinlik gibi kavramlarla ilişkisini tartışan; nelerin bilgi nesnesi olarak kabul edilebileceğini belirlemeye çalışan; tüm yönleriyle bilginin değerini araştırıp bilen özneye bilinen nesne arasındaki ilişkinin neliğini irdeleyen felsefe dalıdır.¹

Çağdaş epistemolojiye gelindiğinde, bu çalışmaların Viyana çevresi² ve epistemik mantıkçılar tarafından başlatıldığı görülmektedir. Son kırk yıl ele alındığında ise, içselcilik ve dışsalcılık tartışmalarının hakim olduğu görülmektedir. Çağdaş epistemolojinin belirtilmesi gereken, diğer dönemlerden farkı önermesel bilgiyi temel almasıdır. Yani burada tartışılan bilgi türü önermesel bilgidir ve önerme bilgisi, durum ya da doğru önermelerin bilgisidir. Önerme bilgisini kullandığımız cümlelerden ayırmak önemlidir. Bunun nedeni ise, cümleler ve önermelerin farklı dillerde anlatılabilir olmasıdır; fakat önermeler farklı dillerde anlatılsa da verdiği bilgi bakımından önermeler aynıdır. İki kişi bir inancı farklı olarak dillendirebilir fakat önerme aynı önermedir.

Bilginin gerekçelendirilmiş doğru inanç olarak tanımlanması beraberinde birçok sorun ve tartışmayı beraberinde getirmiştir. Bunlardan biri gerekçelendirme problemi ve bu problem bilginin yapısına dair bir irdelemeye girişmektedir. Özellikle sonsuz gerileme argümanı etrafında toplanan teorilerce bilginin yapısı ve gerekçelendirme problemi irdelenmiş ve tartışmalara gidilmiştir.

Felsefenin getirmiş olduğu sorgulama ve bir şeylerin nedenlerini bilme arzusu, bilgiye uygulandığında, bilgi olarak nitelendirilen önermelerin, bilgi niteliğini nasıl ve neden kazandığı irdelenmektedir. Bu durumda bir önermenin bilgi niteliğini kazanabilmesi için birtakım şartlar öne sürülmüştür. Bunlardan biri olan gerekçelendirme ise büyük bir rol üstlenmektedir. Bir inancın gerekçeli olması, bu inanca inanmak için bir haklılık ve nedendir. İnançların gerekçelendirilmiş olması gerektiği etkeni ile bu gerekçelendirmenin de nasıl olduğu ile ilgili soruşturmalar süregelmiştir. Bağdaşımcılık teorisi de, bilgi olarak nitelendirilen inançların nasıl gerekçelendirildiği ve gerekçelendirmenin nasıl bir yapısı olduğu konusunda bu soruşturmaların sonucunda ortaya çıkmıştır.

¹ Güçlü vd., 2008: 219.

² Viyana Çevresi ile ilgili daha ayrıntılı bir inceleme için Aslan, 2004.

Bağdaşımcılık teorisinin ilk ortaya çıkması çağdaş felsefede Viyana Çevresince olmuşsa da gelişme dönemini ilerleyen zamanlarda gerçekleştirmiştir. Bağdaşımcılık, bir inancın gerekçelendirilmesi için, bir inanç sistemi içerisinde bulunan diğer inançlarla bağdaşım yani uyum içerisinde olmasını gerektirmektedir. Bağdaşım teorisinin çağdaş epistemoloji içerisindeki önemi ise, özellikle felsefe tarihince hakim olan temelcilik teorisine karşı en iyi alternatif teori olarak görülmesidir. Temelcilik teorisinin özellikle temel inançlar görüşüne karşı olarak ortaya çıkan bağdaşım teorisi, temel inançların kendiliğinden gerekçeli olamayacaklarını iddia etmektedir ve kişinin inanç sisteminin bir bina ya da üçgenden farklı olarak çember (circle) şeklinde olduğunu öne sürmektedir.

Bağdaşımcılık teorisinin temelcilik teorisi gibi uzun zamandır savunulmuş olan bir teoriye karşı tehdit olarak görülse de, bu teoriyi savunan kişilerin azınlıkta olduğu dikkat çekicidir. Bunun nedeni, temelcilik teorisinin aslında felsefe tarihinin başlangıcından beri süregelen ve kabul edilmesidir. Bağdaşımcılık teorisinin çağdaş epistemolojide gelişimine en fazla katkıda bulunan isimler ise Keith Lehrer ve Laurence Bonjour'dur.

BİRİNCİ BÖLÜM

BAĞDAŞIMCILIK TEORİSİ

1.1. Bağdaşımcılık Teorisine Giriş

Bağdaşımcılık teorisinin epistemoloji içerisindeki yeri ve önemine değinmeden önce, epistemolojinin temel sorunlarına ilişkin bazı noktalara değinmenin faydası olacaktır. Bunun nedeni öncelikle bağdaşımcılık teorisinin epistemolojinin hangi sorunlarını çözme amacıyla geliştirildiğini ortaya çıkarmaktır.

Felsefe tarihinde bilgi sorunu varlık ve değer sorunlarıyla birlikte felsefenin üç ana sorundan biri olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu soruna ilişkin yapılan çalışmalar bilgi felsefesinin veya epistemolojinin temel konusudur. Epistemoloji sözcüğü (Yunanca kökenli) ‘episteme’ ve ‘logos’ sözcüklerinden gelmekte olup, bilginin doğasını, olanağını, kaynaklarını, sınırları, yapısı ve değeri sorunlarına çözümler geliştiren alandır.

Bağdaşımcılık teorisi ele alındığında, çağdaş epistemolojide tartışılması etkeni ile çağdaş epistemolojinin modern epistemolojiden ayıran özelliğın önermesel bilgi ile ilgilenmesi olduğunu vurgulamak önemli bir noktadır. Yani çağdaş epistemolojinin ilgilendiğı bilgi türü önermesel bilgidir ve önermesel bilginin çözümlenmesi ve kavramların açıklanması ile ilgilenmektedir. Çağdaş epistemolojinin ilgilendiğı konular; 1. Bilginin tanımı, 2. Gerekçelendirme ve 3. Doğruluk problemleri olarak sıralamak mümkündür. Şimdi bunlara kısaca değinelim.

1.1.1. Bilginin Tanımı Sorunu

Bilgi’nin temel odak noktası olması sebebiyle, bilginin tanımı problemine değinilmesi de kaçınılmaz olacaktır. Kabul edilen tanıma göre, bilgi, gerekçelendirilmiş doğru inançtır.³ Bu tanıma göre, Ö öznesinin P önermesini bilmesi; (1) Ö öznesi P’ye inanıyor, (2) P inancı doğrudur, (3) Ö öznesinin P inancının doğruluğuna ilişkin gerekçeleri vardır. Bu tanıma ele aldığımızda görölmektedir ki bilgi, gerekçelendirme (İng. *justification*), inanç (İng. *belief*) ve doğruluğı (İng. *truth*) gerektirmektedir. Burada unutulmaması ve değinilmesi gereken bir nokta da burada bahsedilen bilgi, epistemolojik bağlamda ele alınan bilgidir. Yani burada, diğer bilgi türlerinden olan gündelik bilgi vb. dışarıda bırakılmaktadır. Çünkü daha önce de bahsedildiğı üzere, burada tartışılan bilgi önermesel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilginin tanımını oluşturan bileşenlere de değinilmesi gerekmektedir ve şimdi bunlara inceleyelim.

³ Bu tanım, Platon’un Theatetus diyalogundan temellerini bulmuş olup, Russell ve özellikle Gettier’e kadar hemen herkesin hemfikir olduğı bir tanımdır.

Gerekçelendirme, bir kişinin bir şeye inanmasında bir kanıtsal destek sunabilmesi olarak ele alınabilir. Gerekçelendirme kelimesi burada yaygın kullanım ile ele alınan Türkçe karşılığıdır ve diğer karşılıkları, haklılandırma, haklı çıkarım vb.dir. İnanç, önermesel bir tutum olarak nitelendirilebilir ya da özne ve önerme arasında bir bağ olarak tanımlanabilir.⁴ Doğruyu ele aldığımızda ise, bir derecelendirme söz konusudur. Yani bir önermeyi doğru ya da yanlış olarak derecelendiririz. Biz doğru olduğuna inandığımız şeyleri savunuruz hatta pragmatik bir yaklaşımla diyebiliriz ki bu doğru inançlar bizim davranışlarımıza da yansımaktadır. Yapılan bu açıklamada görülmektedir ki bilgi için bu üç unsur birbirine bağlıdır.

Bilgiyi bu şekilde tanıttıktan sonra bu tanıımı biraz daha açmak gerekli olacaktır. Peki, ‘gerekçelendirilmiş doğru inanç’ derken aslında neyi kastediyoruz? Bu durumda yapılan tanıma göre bir öznenin belli bir önermeyi bilmesi için üç temel koşul sağlanmalıdır.

1. Özne bilginin konusu olan önermeye inanıyor olmalıdır.
2. Bilginin konusu olan önerme doğru olmalıdır,
3. Öznenin bilginin konusu olan önermeye inanması için iyi gerekçeler olmalıdır.⁵

Bağdaşımcılık teorisinin gelişimi tam olarak üçüncü unsur olan gerekçelendirme ile ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü inançlarımızın gerekçelendirilmesi konusunda bilginin nasıl bir yapısı olduğuna dair tartışmalar çıkagelmıştır. Bu konuya ileri bölümlerde değinilecektir.

1.1.2. Doğruluk Sorunu

Felsefede doğruluk nedir sorusuna iki ayrı açıdan, bilgikuramsal ve varlıkbilgisel açıdan açılardan yaklaşılır. Bilgikuramsal yaklaşıma göre doğruluk bilgi etkinliğinin temel kavramlardan biridir: bilgiyi inanç gibi bilgi olmayan önerme biçimlerinden ayıran doğrulanabilmesi ya da yanlışlanabilmesidir. Nitekim bilgikuramında doğruluk önermelerin, kuramların ve benzerlerinin niteliğidir ve varlığını var olana ilişkin bir bildirimde bulunan özneye borçludur.⁶

Doğrunun ne olduğu ve doğası ile ilgili birçok teori ortaya atılmıştır. Bu teoriler arasında en yaygın ve en eski olanı uygunluk (İng. *correspondence*) teorisidir ve bu teorisinin iki ana iddiası bulunmaktadır. Bunlardan ilki, bir önermenin doğru olması, durum ya da olaylara uygunluk göstermesine bağlıdır. İkincisi ise, bir önermenin yanlış olması, durum ya da olaylara uygunluk göstermemesidir. Bu teoriyi savunanlar sıklıkla üçüncü bir koşulda

⁴ Lemos, 2007: 8.

⁵ Mehdiyev, 2011: 29.

⁶ Güçlü vd, 2008: 422.

savunurlar ve bu da bir önermenin ya da inancın doğruluğu, dış dünyayı olduğu gibi açıklamasına bağlıdır.⁷

Uygunluk teorisinin yanı sıra farklı doğruluk kuramları da mevcuttur ve bunlardan biri pragmatik kuramdır. Pragmatik kuramın asıl odak noktası, doğru inançların genellikle yararlı olduğudur. Yanlış olan inançlar ise kullanışsız yani yararsızdır. Pragmatik kuram, bir inancın uygulanıp uygulanmamasına bağlı olarak doğru olarak nitelendirilmektedir. Bu durumda davranış ile doğruluk arasında paralel bir ilişki söz konusudur. Doğru inançlar davranışlarımıza yansırken, yanlış inançlar davranışlarımıza yansımaz.

Başka bir doğruluk teorisi ise, bağdaşımçı doğruluk teorisidir. Bu teoriyi savunan kişiler bağdaşımçılık teorisinin yalnızca gerekçelendirme için oluşturulmuş bir teori olmadığını düşünürler ve doğruluk için gerekli olan şeyin bağdaşım olduğunu öne sürerler. Doğrunun ne olduğuna ilişkin tartışmalar sürse de, gerekçelendirme bağlamında ele alınan bağdaşımçılık teorisi içerisinde doğru kavramı karmaşık olmayan ve problem yaratmayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat bağdaşımçılık teorisinin doğruluk ile ilişkilendirilmesi, doğruluk problemi ile ilgili tartışmalara neden olmuştur ve bağdaşımçılık teorisinin gerekçelendirme sorunu ile ilgili öne sürüldüğü gibi, doğruluk problemi için de öne sürülmesi farklı bir boyut kazandırmıştır.

1.1.3. Gerekçelendirme Sorunu

Bilginin tanımı sorununda, bilginin, gerekçelendirilmiş doğru inanç olarak tanımlandığı ele alınmıştır. Bu durumda bir önerme ya da inancın bilgi olarak nitelenebilmesi bir inancın doğru ve gerekçelendirilmiş olması gerekmektedir. Fakat gerekçelendirmenin ne olduğu ya da nasıl olması gerektiği konusunda bir uzlaşım sağlanmamıştır. Bu durumda gerekçelendirmenin yapısı ve doğasının incelenmesi sonucunda gerekçelendirme sorunu ortaya çıkmıştır. Gerekçelendirme, öne sürülen bir inanç ya da bilginin haklı olduğunu göstermeye çalışmaktır.

İnançla bilgi arasında köprü işlevi gören gerekçelendirme, ahlak ve epistemolojide ortak bir kavram olarak kullanılmakta ve bir eylem ya da önermenin haklılığının nasıl ortaya konulabileceğini ifade etmektir. Bir inancın gerekçelendirilebilir olduğunu söylediğimizde, aynı zamanda o inancın akla aykırı olmadığını da ifade etmek suretiyle esasında olumlu bir yargıda bulunmuş oluruz. Başka bir ifadeyle, bilgi, etik kökenli kimi epistemologların ileri

⁷ Lemos, 2007: 9.

sürdüğü gibi belki bir “iyilik durumu” değilse bile, kesinlikle pozitif ve konstruktif bir olgudur.⁸

Burada özellikle belirtilmesi gereken durum, burada ele alınan gerekçelendirmenin epistemik gerekçelendirme olduğudur. Çünkü epistemik olmayan gerekçelendirme de söz konusudur. Bilginin gerekçelendirilmiş doğru inanç olduğu vurgusu, bilginin epistemik olarak gerekçelendirilmesi gerektiğini gerektirmektedir. Gerekçelendirmenin pratik olarak karşımıza çıkması da mümkündür. Birisinin hayati tehlikesi olan bir hastalığa yakalandığını ve hiç kimsenin bu hastalığı yenemediğini varsayalım. Kanıtlar aksini gösterse de bir kişinin iyileşeceğine inanması ya da iyileşmesi olumlu yönde etkileyecektir. Bu yönde gerekçe olarak öne sürülmesi epistemik değil, pratiktir.⁹ Bu durum epistemik gerekçelendirmenin aksine, doğruluk ile ilgili bir durum söz konusu değildir. Verilen örneğin aksine, epistemik gerekçelendirme doğruya önemli bir şekilde bağlıdır. Epistemik gerekçelendirmenin amacı doğrudur fakat bu bağın nasıl olduğu konusunda hala tartışmalar sürmektedir. Denilebilir ki bir önermeye epistemik gerekçelendirme ile inanmak doğruluğa yakındır.¹⁰

Epistemolojide gerekçelendirme problemi, inanç ile bilgi arasında kurulmaya çalışılan bağlantı olarak tanımlanabilir. Bir inanç ya da bilgiyi kabul ederken, neden kabul ettiğimize dair bir neden ya da nedenler sıralamaya çalışmaktayızdır. Bunu yaparken, yani nedenleri sıralarken, aslında bu bilgi ya da inancın açıklamasını yapmaya çalışmaktayızdır.

Çağdaş epistemolojide incelenen gerekçelendirme problemi, birçok teorelin ortaya atılmasına neden olmuştur. Bu teoriler epistemik gerekçelendirmenin doğası ile ilgili olup, gerekçelendirmenin yapısı konusunu temele almışlardır. Bu teorilerin çıkış noktasını ise sonsuz gerileme argümanı oluşturmaktadır.

1.1.Sonsuz Gerileme Argümanı

Sonsuz gerileme argümanı, bilginin yapısının ne olduğu konusunda ortaya çıkan bir argümandır. Özellikle temelcilik ve bağdaşımcılık teorisi arasındaki farkı göstermektedir. Platon’dan süregelen ve kabul edilen tanım ele alındığında, yani bilgi gerekçelendirilmiş doğru inançtır dediğimizde, gerekçelendirme unsurunda birçok teori geliştirilmiştir. Bu teoriler verilen cevaplara göre şekillenerek dört ana teori etrafında tartışılacaktır.

Sonsuz gerileme argümanını tam olarak kavramak için şu şekilde bir açıklama yapmak gerekli olacaktır. Tanıma göre bir P kişinin Ö önermesini bilmesi demek, 1. P’nin Ö’ye inanıyor olması, 2. Ö önermesinin doğru olması ve 3. Ö önermesinin P için gerekçeli olması

⁸ Mehdiyev, 2011: 129.

⁹ Lemos, 2007: 13.

¹⁰ Lemos, 2007: 14.

gerekmektedir. Sorun aslında tam olarak kişinin gerekçelendirmesi konusunda ortaya çıkmaktadır. Çünkü biz günlük yaşamımızda bile bir şeylerin neden ya da gerekçelerini ortaya koyarken, onları da destekleyen başka gerekçe ve nedenler de ortaya koymaktayızdır. Yani epistemik olarak ben Ö önermesine olan inancımın gerekçesine Q dersem, Q'ya olan inancımın da sorgulanması sonucu beni bir başka gerekçe olan R'ye götürmektedir. Daha da ileri gidilebilir ve R'ye olan inancımı da bir başka gerekçe ile destekleyebilirim. Hatta bu durum sonsuza kadar da sürdürülebilir.

Burada karşımıza çıkan durum, bilginin epistemik gerekçelendirilmesi konusunda aslında bilginin nasıl bir yapısı olduğu sorunudur. Yani bu sonsuz gerileme belli bir noktada durur mu? yoksa sonsuza kadar devam edebilir mi? Bu argümana verilen cevaplar ise şu şekilde sıralanabilir.

Sonsuzculuk Teorisi: Sonsuzculuk teorisine göre, gerekçelendirmeler belli bir noktada son bulmaz, yani bir insanın bir Ö önermesine olan inancı sonsuz sayıda gerekçelendirmeye sahiptir. Fakat sonsuz bir yapıya sahip olmayan insan, gerçekten kendi sınırları içerisinde sonsuz gerekçelendirmeye sahip olabilir mi?

Şüphencilik Teorisi: Şüphencilik isminden de anlaşıldığı üzere, bilginin kendisinden bile şüphe edebilecekken, herhangi bir gerekçelendirilmiş inancın olduğunu reddederler.

Temelcilik Teorisi: Bu teorinin sonsuz gerileme argümanına cevabı, gerekçelendirmenin belli bir noktada durduğu yönündedir ve bu durumda gerekçelendirmenin yapısı da lineer bir şekildedir. Gerekçelendirmelerin son bulduğu önermeler ise temel inançlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. (Bağdaşımcılık ile ilişkisi ele alındığında temelcilik konusuna daha sonraki bölümlerde değinilecektir.)

Bağdaşımcılık Teorisi: Bağdaşımcılık teorisine göre, sonsuz gerileme argümanı belli bir noktada son bulmaz, gerekçelendirmenin serisi dairesel şekilde gelişebilir, hatta gerekçeler kendini tekrar edebilir niteliktedir.

Sonsuz gerileme argümanına verilen cevaplar incelendiğinde özellikle felsefe tarihinde temelci bir yaklaşımın söz konusu olduğu görülmektedir. Buna karşı olarak gelişen ve geliştirilen bağdaşımcılık teorisini savunanların sayısı az olmakla birlikte temelcilik teorisine karşı durabilen gerekçelendirme teorisidir.

1.2.Sonsuzculuk Teorisi

Sonsuzculuk Teorisi (İng. *Infinitism*), sonsuz gerileme argümanına cevap olarak, gerekçeli inançların belli bir noktada durduğu düşüncesine karşı çıkarak, bu yapının sonsuz bir yapıya sahip olduğunu savunmaktadır. Yani bilginin yapısı söz konusu ise, kişinin inanç

yapısı sonsuz şekilde uzanan bir zincire benzemektedir. Fakat sonsuza kadar uzanıp gitmesi belli burada ayırıcı bir özellik olmamakla birlikte, aynı zamanda bir inancın birden fazla gerekçelendirme konumuna giremeyeceği de savunulmaktadır. Yani bir inanç birden fazla bir inanca bağlı değildir ve gerekçelendirme söz konusu olduğunda bir inancı gerekçelendiren inanç bir başka inancı gerekçelendiremez.

Sonsuzculuk teorisi tarihsel olarak daha az popüler olmuştur çünkü bu teorinin olasılığı tartışmalı olarak ortaya çıkmıştır. Bu teoriyi savunan kişiler azınlıkta olmakla birlikte, çalışmaları ile öne çıkmış ve en bilinen isim Peter Klein'dır. Klein, sonsuz gerileme argümanının çözümünün sonsuzculuk olduğunu savunur ve sonsuzculuğun hem bağdaşım teorisi hem de temelcilik teorisine karşı olduğunu öne sürmektedir. Sonsuzculuğun ne olduğunu tanımlarken, aslında bir parça temelcilik teorisinden bir parça da bağdaşım teorisi barındırdığını savunmaktadır.¹¹ Bu durumda sonsuzculuk, söz konusu bir önerme ya da inancın başka inançları da beraberinde getirdiği, yani bir inancın bir inanç siteminin parçası olması görüşü ile bağdaşım teorisi ile benzerlik göstermektedir. Temelcilik teorisi ile ortak yönü ise, bazı önermelerin diğer önermeleri öncelediği yönündeki görüşüdür.

Klein özellikle temelcilik teorisini eleştirirken, sonsuzculuğun aslında gerekçelendirmenin belli bir noktada durmadığı durumunun değil, özellikle temel bir inançta durmadığını dile getirir. Çünkü günlük sorgulamalarımızda bile, daha doğrusu bir şeyin nedenlerini sıralarken bile belli bir noktada durmaktayızdır. Fakat yine de belli bir açıklama ya da nedende durmamız, durulan bu nedenin temel bir neden olmadığını özellikle vurgulamaktadır. Yani sonsuzculuğun temel savunusu, tüm önermesel bilgilerin çıkarımsal olduğu yönündedir denilebilir ve hiçbir inanç kendinden gerekçeli değildir.

Sonsuz gerileme argümanında, gerekçelendirmenin sonsuza kadar sürmesi problem olarak karşımıza çıkmaktayken, sonsuzculuk teorisi sonsuz bir yapıyı kabul ederek bu sorunu ortadan kaldırdığı düşünülmektedir. Burada aslında var olan problemin ortadan kaldırılmaya çalışıldığı yönünde de eleştiriler gelebilmektedir. Fakat bu teorinin bağdaşım teorisi ve temelcilik teorisi ile benzerlikleri göz önüne alındığında böyle bir durumun olmadığı görülmektedir.

Sonsuz bir gerileme düşünüldüğünde mümkün bir açıklama olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bir inancın nedeni ya da gerekçesi sonsuz sayıda inanç ile desteklenebilir olarak görülmektedir. Fakat sonlu bir yapıya sahip olan insanın, sonsuz bir bilgi yapısına sahip olduğu düşüncesi bu teoriyi sarsmaktadır. İnsan aklının sınırlı olduğu düşünüldüğünde,

¹¹ Steup ve Sosa, 2005: 135-136.

daha doğrusu dış dünya etkenleri ile sınırlandırıldığı düşünüldüğünde, aslında sonsuz bir yapının mümkün olamayacağı görülmektedir.

1.3.Şüphecilik Teorisi

Şüpheciliğin ana savunusu, şüpheciliği temele alarak şüpheciliğin başlangıç noktası olarak belirlenmesidir. Bilgi söz konusu olduğunda ise, bilginin kendisinin olanaklı olamayacağını savunur ve bu durumda da aslında gerekçeli herhangi bir inanca sahip olmadığımız düşüncesi öne sürülmektedir. Bu durumda kişi, hiçbir şeyi bilemez ve gerekçeli bir inanca sahip olamamaktadır. Şüphecilik aslında kesin bir bilgiye ulaşamayacağını savunarak, gerekçeli olarak karşımıza çıkan inançların kesinliğini sorgulamaya girişmektedir.

Şüphecilik farklı formlarda karşımıza çıkmaktadır. Bilgi ile ilgili şüphecilik ile gerekçelendirme ile ilgili şüpheciliği ayırabiliriz. Bilgi ile ilgili şüphecilik, insanların kesin bilginin türlerine sahip olduğunu ya da olabileceğini reddeder. Gerekçelendirme ile ilgili şüphecilik ise, kişilerin bir şey ile ilgili gerekçeli olduklarını ya da olabileceklerini reddeder. Birisi gerekçelendirme ile ilgili şüpheli değilken bilgi konusunda şüpheli olabilir. Birisi, insanların bir şeye inanmada gerekçeli olabileceklerini fakat gerekçelendirmenin derecesinin bir şeyi bilgi olarak nitelendirmek için yeterli olmadığını iddia edebilir. Birisi, örneğin, insanların dış dünya hakkında birçok şeye inanmakta gerekçeli olabileceğini fakat bilgi için bu gerekçelendirmenin yeterli olabileceğini reddedebilir.¹²

Aynı zamanda şüpheciliği genel şüphecilik ve kısmi şüphecilik olarak ayırmak da mümkündür.¹³ Genel şüphecilik bilgiye sahip olabileceğimiz düşüncesini reddederken, kısmi şüphecilik, örneğin geçmiş ile ilgili, başka zihinlerle ilgili birtakım inançlara sahip olabileceğimizi öne sürmektedir. Yani genel bir şüpheli kişinin tamamen bir bilgiye sahip olabileceğini reddederken, kısmi şüphecilik kişinin bazı bilgilere sahip olabileceğini savunmaktadır.

Sonsuz gerileme argümanında özellikle dışarıda bırakılmaya çalışılan şüphecilik, herhangi bir kesin bilginin olmadığını savunarak, sonsuz gerileme argümanının da gereksiz bir argüman olduğunu savunmaktadır. Daha açık bir ifade ile, kesin bir bilgi olanaklı değilken, bilginin yapısının hatta gerekçelendirmenin yapısının ne olduğunun soruşturulmasının gereksiz olduğu düşünülmektedir ve bu durumda da ortada tartışılması gereken bir sonsuz gerileme argümanı da kalmamaktadır.

Elsefe tarihinde en yaygın olarak bilinen ve şüpheciliği savunan argüman su kabındaki beyin (brain in a vat) argümanıdır. Bu hipotez aslında Descartes'in 'kötü cin' hipotezinin modern halidir. Bu argümana göre, biz bir deneyin kurbanları olabiliriz ve bizim

¹² Lemos, 2007: 131-132.

¹³ Lemos, 2007: 132.

gerçeklik¹⁴ olarak bildiğimiz ve tanımladığımız dünyanın aslında bir kandırmacadan ibaret olarak bize sunulmuş olabilir. Beynimizin bir su kabında olduğu ve bir makineye bağlı olarak aslında gerçeklik olarak tanımladığımız dış dünyanın bize aksettirildiği düşünülerek, böyle bir olasılık durumunda yaşadığımız ya da gerçeklik olarak tanımladığımız her şeyin aslında bir kandırmacadan ibaret olabileceği savunulmaktadır. F.S.M. Öztürk'ün su kabındaki beyin argümanı ile ilgili açıklaması şu şekildedir:

BIV (bir-kap-içerisinde-bilgisayara-bağlı-beyin) hipotezi, genel olarak, her şeyin bize görünenden oldukça farklı olabileceği düşüncesi üzerine kuruludur. Buna göre, şu anda, gerçek dünyada değil, ama aslında bir bilgisayara bağlı ve tecrübeleri bu bilgisayar tarafından yönlendirilen bir kap içerisindeki beyinler olabiliriz; bu, mantıksal olarak olanaklı varsayımsal bir durumdur. Ancak, ve var ki, bunun böyle olmadığını bilmemizin hiçbir yolu yoktur. Çünkü gerçek dünya ile bilgisayara bağlı beyinler olduğumuzu iler süren varsayımsal durum, fenomenolojik olarak birbirinden ayırt edilemez: Bize her şey iki durumda da benzer olarak görünecek ve aynı deneylere sahip olacağız. Bu nedenle, eğer bilgisayara bağlı beyinler olduğumuz varsayımı doğru ise –ki bunun böyle olmadığından asla emin olamayız- bütün inançlarımız yanlış ve sonuç epistemolojik bir felakettir: Dış dünya dahil çoğu şey hakkındaki önermenin bilgisi olanaklı değildir. Örneğin siz şu anda bir kap içerisine konulmuş ve tecrübeleri bir bilgisayar tarafından yönlendirilen sadece bir beyinden ibaret olmadığınızı bilmiyorsunuz. Dahası, BIV hipotezinin tasvir ettiği bu varsayımsal durum doğruysa, şu anda masanızda oturmuş, bu makaleyi okuduğunuzu da bilmiyorsunuz. O halde, şu anda masanızda oturmuş ve bu makaleyi okuduğunuzu bilmiyorsunuz.¹⁵

Bilginin yapısı söz konusu olduğunda şüphecilik sonsuz gerileme argümanına cevap olarak ortaya çıkan teorileri bu çerçevede eleştirmiştir. Bilginin kaynağı olarak karşımıza çıkan duyularımız, düşüncelerimiz ve dış dünyanın bir kandırmacadan ibaret olabileceği yönünde eleştiriler getirmiştir.

Şüpheciliğe göre bir inancın gerekçeli olabilmesi demek, bu inancın kesin olması demektir. Bu durumda ise şöyle bir sonuç karşımıza çıkmaktadır.

1. S öznesi P'yi biliyorsa, P kesindir.
 2. Şüpheciliğe göre hiçbir şey kesin değildir.
- O halde, S öznesi P'yi bilmemektedir.¹⁶

Burada vurgulanmaya çalışılan durum, kesin bir bilgiye sahip olunamayacağıdır ve bilginin yapısına dair geliştirilen teorileri temelden sarsmaktır. Dış dünyayı anlayabilme,

¹⁴ Bizi çevreleyen "şeyler", algılarımızın dolaysız nesneleridir. Sağduyumuz sezgisel olarak, duyularımız yoluyla algıladığımız şeylerin algılarımızdan bağımsız bir biçimde, yani nesnel olarak var oldukları yönünde. Bu yaklaşım algı - gerçekçiliği ya da "nesne - gerçekçiliği" olarak bilinir. Daha ayrıntılı bir inceleme için Aslan (1993) görülebilir.

¹⁵ Öztürk, 2007: 173-188.

¹⁶ Dancy vd., 2010: 715.

algılayabilme durumu olan duyularımızın da bizi aldatıyor olabileceği görüşü ile şüphecilik, bilginin yapısı ve gerekçelendirme konusunda çeşitli eleştirilerde bulunmaktadır. Daha sonraki bölümlerde bu eleştirilere yer verilecektir.

1.4. Temelcilik Teorisi

Tarihsel açıdan bakıldığında bağdaşımcılık teorisinin ortaya çıkışı, temelcilik teorisinin görüşlerine karşı bir teori olarak gerçekleşmiştir. Bu durumda temelcilik teorisinin görüşleri ve savunmasının ele alınması kaçınılmazdır. Felsefe tarihine bakıldığında birçok ismin temelci bir yaklaşım içerisinde olduğu görülmektedir ve bu isimlerin başında Aristoteles gelmektedir.

Temelcilik (foundationalism) teorisinin sonsuz gerileme argümanına karşı savunması, gerekçelendirmenin yapısının lineer şeklinde olduğu ve gerekçelendirmenin sonsuz bir yapıya sahip olmadığı belli bir noktada bittiği yönündedir. Bu durumda inançlarımızın gerekçelendirilmesi belli bir noktada durmaktadır ve durulan bu noktadaki inançlar temel inançlardır. Bir inancın gerekçesi sorulduğunda sıralanan sebeplerin sonsuz sayıda olmaması belli bir inançta durmayı getirmektedir. Bu durumda ise temel inançların olduğu kanısına varılmaktadır. Temelcilik teorisi, inançların gerekçelendirme yapısının bir bina şeklinde olduğunu öne sürer ve binanın zemin katında temel inançlar olduğunu, daha sonraki katların ise zemine bağlı olarak inşa edildiği yönündedir.

Temelcilik, epistemoloji tarihinde önemli bir yeri bulunan en eski ve dirençli bir gerekçelendirme teorisidir. Bunun açık bir göstergesi, temelciliğin, Aristoteles'ten Descartes'a, Aydınlanma'dan günümüze ayakta durmayı başarmış tek gerekçelendirme teorisi olmasıdır. Epistemoloji tarihinde temelciliğin iki ayrı versiyonundan söz edilmektedir: klasik ya da katı temelcilik ve çağdaş ya da ılımlı temelcilik. Temelciliğin bu iki versiyonunun, temel inancın alanına ilişkin aralarındaki farklılığa rağmen bilginin içselliği ve deontolojik yapısı itibarıyla aslında birbirini tamamladığını ve diğer gerekçelendirme teorilerine karşı bir bütünlük oluşturduğunu söylemek mümkündür.¹⁷

Temelcilik teorisine göre, bir inancın gerekçelendirilmesi başka bir inanca bağlı olup olmamasına bağlı değildir. Yani bir inancı gerekçelendiren şeyin yine bir inanç olması gerekmemektedir. Temelci teoriyi savunanlar, inançların, temel inançlara bağlı oldukları sürece gerekçelendirilmiş olduklarını savunmaktadırlar. Fakat temel inançlara neden güvenilmesi gerektiği ve temel inançların gerekçelendirmelerini nereden aldıkları sorgusuna girilmektedir. Temelcilik teorisini savunanların bu sorular cevapları ise temel inançların

¹⁷ Mehdiyev, 2011: 131.

kendiliğinden gerekçeli oldukları yönündedir. Temel inançların gerekçelendirilmiş inançlar olması, farklı inançlara bağlı olmaksızın gerçekleşmektedir. Temel inançlar, tanım olarak sebeplere dayanmayan ve gerekçenin bir derecesine sahip inançlardır.

Temelcilik teorisinin iki ana savı bulunmaktadır ve bunlardan ilki, bazı temel inançların olduğudur. İkinci sav ise, diğer tüm gerekçeli inançların temel inançlar tarafından desteklendikleri yönündedir. Bu durumda temel olmayan inançlar gerekçelerini temel olan gerekçelendirilmiş inançlardan almaktadırlar. Temelcilik teorisinin iki ana savı olsa da kendi içerisinde fikir ayrılığı olan temelcilik teorisinin türleri de mevcuttur. Klasik temelcilik teorisini savunanlar, tümdengelsel yöntem ile temel olmayan inançların gerekçelendirildiklerini öne sürer ve yanılmazcılığı savunurlar. Modern temelcilik teorisinde ise tersi durum söz konusudur ve gerekçelendirme için tümevarımı savunurlar ve sarsılmazcılığı savunurlar.

Gerekçelendirilmiş temel inançlar bazen doğrudan gerekçeli inanç ya da çıkarımsal olmayan gerekçeli inançlar olarak adlandırılabilir. Temel olmayan inançlar, bir başka inancın desteğine ihtiyaç duyar ve bu yüzden dolayı gerekçeli inanç olarak da adlandırılabilir. İki tür temel inanç vardır. (1) basit mantık ile ilgili ya da matematiksel doğrular ve (2) kendi akli durumumuz ile ilgili inançlar. Kare karedir gibi bir önerme basit mantık ile ilgili örnek bir inançtır ve bir şeyden şüphe etmek vb. akli durumumuza dayanan inançlardır.¹⁸

Temelciliğe göre, bir inancın temel bir inanç olabilmesi için (1) duyularla sabit, (2) kendiliğinden açık ve (3) değiştirilemez olması gerekir. Duyularla sabit inançlar, duyu verileriyle elde ettiğimiz bütün katkısız inançlarımızı kapsamaktadır; mesela, şu cisim serttir, önümde masa var, şu yaprak yeşildir vs. kendiliğinden açık önermeler ise birtakım matematiksel ve mantıksal doğrulardan oluşmaktadır. Mantıksal ve aritmetik aksiyomları ifade eden önermeler, kendiliğinden açık önermelerdir. Duyularla sabit inançların bir açılımı olan değiştirilemez inançların diğer temel inançlardan farklılığı kişisel bakışı şart koşmasıdır. “Masada kırmızı bir kitap var” önermesi ile “Bence/bana öyle geliyor ki masada kırmızı bir kitap var” önermeleri arasındaki farklılık, duyularla sabit ve değiştirilemez inançlar arasındaki farklılığın bir örneğidir. Birinci önermede değişen şartlar bir şahsın yanılabilmesini mümkün kılarken, ikincisi mevcut şartlar altında ileri sürülen bir önerme olduğu için yanılma riski ortadan kaldırarak bir inancın değiştirilemez olmasını sağlamaktadır. İşte temelciliğin esasını oluşturan bu üç temel inanç çeşitleri, herhangi bir başka inanca dayanmadan doğrudan kabul edilme ve diğer inançları kendi üzerine inşa etme iddiasını taşımaktadır.¹⁹

¹⁸ Lemos, 2007: 44.

¹⁹ Mehdiyev, 2011: 135-136.

Temelcilik her şeyden önce, bir taraftan sahip olduğumuz engin inanç yığınının dayandığı basit bir ilkenin varlığını, diğer taraftan da bu ilkenin kesinliği üzerine kurulu bir bilgi teorisidir; temelciliğe göre, bu iki temel ilkenin yokluğunda, herhangi bir bilgidен söz edemeyeceğimiz gibi kısır bir epistemik döngüden de kurtulamayız. Teknik anlamda epistemik gerileme sorunu olarak adlandırılan bu sorun, bütün bilgilerimizin çıkarımsal olduğunu, yani bir bilgi olmadan diğer bir bilginin doğrulanamayacağını ve bunun da sınırlanmaz şekilde sonsuza kadar devam edeceğini ifade eder.²⁰

1.5.Bağdaşımcılık Teorisi

Uyumculuk olarak da dilimize çevrilen bağdaşımcılık teorisi, bilginin yapısına dair epistemolojik bir teoridir. Bilginin yapısı konusunda, inançlarımızın birbirine bağlı şekilde hatta birlikte bir bağdaşım içerisinde olduğu bir inanç sistemini öne sürmektedir. Yani kişinin inanç sistemi uyum içerisinde olan inançlardan oluşuyor ise kişinin inançları bağdaşım göstermektedir. Bu inanç sistemindeki tüm inançlar birbirini destekler nitelikte ve bağlantılıdır. Bu durumda bir önermenin gerekçeli olarak nitelendirilebilmesi için, bu önermenin kişinin inanç sistemi ile bağdaşım bağdaşmamasına bağlıdır.

Tarihsel olarak, bağdaşımcılık teorisi temelcilik teorisine karşı olan en önemli alternatif olarak görülmektedir. Bağdaşımcılık teorisi, temelcilik teorisinde savunulan yapının temelinde, temel inançların bulunduğu ve diğer inançların bu temel inançlara bağlı olarak gerekçeli olduğu düşüncesini reddederek, bu yapının çember olarak nitelendirilebilir şekilde olduğunu ve daha karmaşık bir yapıya sahip olduğunu öne sürmektedir. Karmaşık yapıya sahip olmasının sebebi ise bir inancın aynı zamanda birden fazla inanç ile bağlantısının olabilesidir.

Genel bir çerçeve içerisinde bağdaşımcı teorinin özellikle temelcilik teoriden önemli farklarından biri, içsel bir yapıya sahip olmasıdır. Bu durumda bağdaşımcılık teorisi, bir inancın gerekçelendirilmesi için kişinin erişimine açık olmasını savunmaktadır. Daha açık bir ifade ile inançların kişinin zihninde erişime açık olarak bulunduğu savunulmaktadır. Fakat bağdaşımcılığın farklı versiyonları ele alındığında dışsalıcı bir tutum ile savunanlar da görülmektedir.

Bağdaşımcı teori, temel inançlarımızın olduğu ya da bazı inançlarımızın imtiyazlı olduğu tezini reddeder. Bu görüşe göre, bir inancın epistemolojik gerekçelendirilmesi ve bilgi statüsünü elde etmesi, sujenin bütün inançları arasındaki “uyum” ilişkisine bağlıdır. Eğer bir inanç, sujenin inanç sistemi ile uyumlu ise o inanç gerekçelidir. Sujenin inanç sistemi ile

²⁰ Mehdiyev, 2011: 131-132.

uyuşmayan herhangi bir inanç kabul edilmez ve dışarıda bırakılır. Bu nedenle, kendiliğinden gerekçesi olan inançlar yoktur ve nedeni olmayan hiçbir inanç bilgi statüsünü elde edemez.²¹

Bağdaşım teorisi kendi içerisinde farklı düşünce ve görüşlerin olması nedeniyle ayrılmaktadır. Genel anlamda linear ve holistik bağdaşım teorileri olarak iki gruba ayırmak mümkündür. Fakat farklı savunulara göre bu durum değişebilmektedir. Aynı zamanda içselci/dışsalci ve pozitif/negatif olarak da ayırmak mümkün olmaktadır.

Bağdaşım teorilerinin türleri ile ilgili Fatih Öztürk şöyle bir açıklama yapmıştır:

Bağdaşım teorileri, herhangi bir inancı destekleyen nedenlerin doğası ve bu nedenlerin gerekçelendirmedeki rolü bakımından, pozitif/negatif bağdaşım teorileri ve linear/bütüncü bağdaşım teorileri olmak üzere iki farklı grupta toplamak mümkündür. Birinci gruptaki bağdaşım teorileri bir inancın gerekçelendirilmesi için gerekli olan nedenlerin doğası bakımından birbirinden ayrılırlar. Negatif bağdaşım teorilerine göre, süjenin bir inancı kabul etmesi için pozitif nedenlere sahip olması gerekmez. Epistemolojik gerekçelerin temel olarak negatif bir işlevi vardır ve yalnızca inançların reddedilmesi durumunda süjenin bir nedene sahip olması gerekir. Fakat pozitif bağdaşım teorileri ise, bütün inançların pozitif bir desteği gerektirdiğini savunur. Yani bir inancın epistemolojik açıdan gerekçeli olduğunu söyleyebilmek için, o inancın doğru olduğunu düşünmemize öncülük edecek pozitif bir neden veya nedenlerin olması zorunludur. İkinci gruptaki bağdaşım teorileri arasında uyumsuzluk, inançlar ile onları gerekçelendiren nedenler arasında bulunması gereken uyum ilişkisinin linear olup olmadığı ile ilgilidir. Bazı bağdaşım teorileri bu ilişkinin linear olduğunu savunur. Yani herhangi bir inancın destekleyen neden, süjenin inanç sisteminin bütünü olmak zorunda değildir; inanç sistemindeki bir veya daha fazla inanç bu işlevi yerine getirebilir. Ancak bu teori temel inançların varlığını reddettiği için, herhangi bir inancın nedenleri ve bu nedenlerin nedenlerini araştırmak bir noktada durmayacak ve dolayısıyla gerekçelendirme, sonsuz sayıda olabilecek nedenler zincirinin veya esasında döngüsel olan bir akıl yürütmenin ürünü olacaktır. İşte “döngüsellik problemi” böyle bir görüşün doğal bir çıkarmasıdır. Belki de bu problemin üstesinden gelme isteği, bazı bağdaşım teorilerini bütüncül (holistik) yaklaşımı benimsemeye iten nedenlerin başlıcasıdır. Bu yaklaşıma göre, kabul edilebilir uyum ilişkisi sadece belirli bir inanç ile bütün inanç sistemi arasında kurulandır; başka bir deyişle, bilgi ve epistemolojik gerekçelendirme bütün inanç sistemimizin bir fonksiyonudur.²²

Bu teoriyi savunanlar, İngiliz İdealistlerinden F.H. Bradley (1846-1924) ve Bernard Bosanquet (1848-1923) ve bilim filozoflarından Otto Neurath (1882-1945), Carl Hempel (1905-1997) ve W.V. Quine (1908-2000)'dır. Fakat bu teoriyi geliştiren kişiler ise Laurence Bonjour ve Keith Lehrer olarak karşımıza çıkmaktadır. Sayılan isimler ele alındığında ve felsefe tarihinde temelciliğin hüküm sürdüğü düşünüldüğünde, bağdaşım teorilerini savunanların aslında azınlıkta olduğu görülmektedir.

²¹ Mehdiyev, 2011: 233.

²² Mehdiyev, 2011, 234.

Bağdaşımcılık teorisi Moritz Schlick'in temelcilik ile ilgili görüşlerine karşılık olarak, 1930'lu yıllarda bazı mantıksal pozitivistler tarafından savunulmuştur. Bu isimler arasında Otto Neurath ve Carl Hempel bulunmaktadır. Fakat burada bağdaşımcılık ile ilgili yapılan tanımlarda, bağdaşımcılığın mantıksal tutarlılık ile eşdeğer olduğu düşüncesinin hakim olduğu görülmektedir ve özellikle Neurath, bağdaşımcılık teorisinin mantıksal tutarlılık olarak tanımlamıştır. Fakat bu iki isim, bağdaşımcılık teorisine karşı yapılan argümanlara ikna edici cevaplar verememişlerdir. Daha önce de belirtildiği üzere, bağdaşımcı teorisini geliştiren isimler özellikle Keith Lehrer ve Laurence Bonjour olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

BAĞDAŞIMCILIK TEORİSİNE KARŞI VE BAĞDAŞIMCILIK TEORİSİNİ DESTEKLEYEN ARGÜMANLAR

2.1. Bağdaşımcılık Teorisine Karşı Argümanlar

Bağdaşımcılık teorisi de diğer bilgi teorileri gibi birçok eleştiriye maruz kalmıştır. Bu bölümde önemli olan beş adet karşı argüman ele alınacak ve bu argümanlara verilen cevaplar incelenecektir.

2.1.1. Epistemik Gerekçeleştirme İçin Bağdaşım Yeterli Değildir

Burada ele alınacak olan argümanlar, bağdaşımın epistemik gerekçelilik için yeterli olmadığını, yani bağdaşım içinde olan ancak epistemik olarak gerekçeli olmayan inançların mümkün olduğunu ileri sürmektedir. Bu argümanlar girdi ve izolasyon argümanı ile alternatif bağdaşım sistemleri argümanlarıdır.

2.1.1.1. Girdi ve İzolasyon Argümanı

Bağdaşımcılık teorisi gerekçeleştirmenin tek kaynağı olarak inançlar arasındaki bağdaşımı öne sürmektedir. Böylece bu teoriye göre bir inancın gerekçeli olabilmesi için bu inanç öncelikle diğer inançlar ile bir bağdaşım içinde olmalıdır. Bağdaşımcıların bir inançtan başka hiçbir kaynağı inanç ağı sisteminde kabul etmedikleri göz önünde bulundurulduğunda, dış dünya ile ilgili inançlarımızın kaynağı olan deneyimlerin de dışarda bırakıldıkları görülmektedir.

Tabi dış dünya ile ilgili düşündüğümüzde, dış dünyayı gerçekten bir realite olarak kabul edebiliyor muyuz? Yani dış dünyanın aslında bir yanılsamadan ibaret olabileceği seçeneğini de dışarıda bırakabilir miyiz? Bağdaşımcılık teorisi belki de bu yönden dışarda bırakma yönüne girmiş olabilir. “Fakat şu anda masada bir kupa görüyorum” inancımın da bir gerekçesi olmalıdır.

Dış dünyanın kaynağı olan deneyimlerin, algıların vb. dışarıda kaldığı düşünüldüğünde, böyle bir inanç sistemi bize doğruyu ne kadar yansıtabilir? İşte bağdaşımcılık teorisine karşı yapılan eleştiri bu yönde gelmektedir. Bu durumda, algı ve deneyimin birer inanç girdisi olarak görülmediği bir inanç sisteminden bahsetmek mümkün olabilir mi? Burada bağdaşımcılık teorisine karşı öne sürülen argüman, diğer inançlarla kısıtlı olan durumların ya da inançların gerekçelendirilmesinde deneyime hiçbir ana rol verilmediği yönünde gelişmektedir.

Bağdaşımcılar bu argümana yönelik olarak çeşitli cevaplar geliştirmişlerdir. Yeterlik bağdaşımcılığı savunan Laurence Bonjour'un bu argümana cevabı şu şekilde gelişmektedir. Bonjour, kendiliğinden bilişsel olarak gelişen inançları tamınlar. Kabaca bunlar, çıkarımsal olmayan, istemsiz olarak ortaya çıkan inançlardır. Bu inançların altkümesi, birisinin inanç sistemindeki başka iki inanca başvurarak gerekçelendirilebilir, bu birinci seviye inançların inancı, spontane olarak meydana gelir ve spontane inançların (İng. *cognitively spontaneous*) belli bir türü olarak doğruymuş gibi olur. Bonjour'a göre, kendiliğinden gelişen (spontane) inançların bu şekilde çağırılması, inançların gerekçelendirilmesi, deneyimin nasıl farklılık yarattığını göstermektedir ve deneyimler bunu inançlarımızın altkümesinin yansıtılması yoluyla yapmaktadır.²³ Bonjour, ayrıca, 'Gözlem Gereksinimi'nden bahsetmektedir. Bu gözlem gereksinimi, doğru olasılığı yüksek ve spontane inanç ile ilişkili bir inancın olması gerektiği ile ilgilidir.

Bu argümana gelen alternatif ikinci bir cevap ise, Keith Lehrer'den gelmektedir. Keith Lehrer, bir insanın inanç sisteminin, aynı zamanda hangi koşullar altında güvenilir inançların oluşturulduğuna dair inançlar da barındırdığını belirtmektedir.²⁴ Bu durumda duyu algısı hangi koşullarda güvenilirdir gibi bir sistem oluşmaktadır ve bu inancın doğru olup olmaması üzerinde durmaktadır. Bu inancın yanlış olması durumunda, bu inanç gerekçeli olma seviyesine ilerleyememektedir. Fakat kişisel gerekçeli diye nitelendirdiği şekilde de gerekçeli olduğunu iddia etmektedir.

Başka bir cevap ise, algılamanın en sonunda inanma durumuna ulaştığı durumudur. Bu durumda algıladığımız her şeyi kişi, gerekçeli bir inanç olarak varsaymaktadır. Burada aslında dış dünyayı gerçekte olduğu gibi kabul ettiğimiz öne sürülür ve bu cevabın daha da ileriye götürülmüş ve ulaştığı sonuç, algılamanın direkt olarak inanma olduğu düşüncesidir.

2.1.1.2. Alternatif Bağdaşık Sistemler Argümanı

Yeterlik Bağdaşımcılık teorisine karşı yapılan bu argümanın dayanağı, birbiri ile uyuşmayan inançların bir arada bulunması yönünde gelişmektedir. Gerçekten de insanların birbiri ile bağlantısı olmayan inançları olduklarını gözlemleyebiliyoruz. "Şu kapı kırmızıdır" ve "su 100°C'de kaynar" gibi önermeleri ele aldığımızda bu iki önermenin birbiri ile bağdaştığını söylememiz mümkün olmayacaktır.

Bu noktada insanların yalnızca bir inanç sistemleri olduğu düşüncesi yıkılır. Yeterlik bağdaşım taraftarları birbiri ile uyuşmayan inançların aslında bir arada olmadıklarını aslında insanların birden fazla inanç sistemine sahip olduklarını öne sürerler. Bu durumda insanların

²³ Murphy, 2016 (erişim tarihi: 02.06.2016).

²⁴ Murphy, 2016 (erişim tarihi: 02.06.2016).

inançları da bir bölünmeye girilmektedir. Yani gözlem ile ilgili olan inançlarımızın bir bağdaşım sistemi oluşturmaktadır, deneyim ile ilgili inançlarımız da başka bir sistem oluşturmaktadır.

Bağdaşımcılık teorisine karşı yapılan eleştiri, gerçekten de çok fazla sayıda inanç sistemlerinin olması gerekli midir yönünde gelmektedir. Birden fazla inanç sisteminin olması ve bunların bağdaşım olması bizi ne kadar doğruya yaklaştırabilir. Kendi içlerinde bağdaşım oluşturan fakat birbiri ile bağdaşım olmayan inanç sistemlerinin güvenilirliğinden ne kadar bahsedebiliriz?

Bu argümanı incelediğimizde aslında girdi ve izolasyon argümanının devamı niteliğinde olduğunu görebilmekteyiz. Bu durumda da bağdaşımcıların cevabı girdi argümanının cevabı ile aynı yönde gelişecektir. Kabaca açıklarsak, BonJour'un spontane oluşan inançları, alternatif inanç sistemleri ile eşit sayı ve doğasını mecbur etmektedir.²⁵

2.1.2. Epistemik Gerekçelendirme İçin Bağdaşım Gerekli Değildir

Burada ele alınan argümanlar bağdaşımın gerekçelilik için gerekli olmadığını, yani gerekçeli olduğu halde bağdaşım içinde olmayan inançların mümkün olduğunu ileri sürmektedir.

2.1.2.1. Fizibilite Argümanı

Yukardaki iki eleştiriden farklı olarak bu eleştiri bir bağdaşımın epistemik gerekçeliliğin gerek şartlarından olmadığını ileri sürer. Bu nokta şöyle açıklabilir. Bağdaşımcılık teorisinde mantıksal tutarlılığın gerekli olduğu faktörünü değerlendirdiğimizde bir kişinin birden fazla inanç sistemine sahip olması psikolojik olarak mümkün görünmektedir. Yani mantıksal tutarlılığın önemli bir etken olduğu göz önünde bulundurulduğunda inançların kendi aralarında da bir tutarlılık içerisinde olması gerekmektedir. Birbiri ile bağdaşım içerisinde olmayan inançların bir arada olduklarını önceki konuda ele almıştık ve bir arada olmaları aslında kişinin birden fazla inanç sistemine sahip olmasına, yani alternatif inanç sistemlerine bağlanmıştır.

Christopher Cherniak (1984); 138 inançtan oluşan bir sistemin tutarlılığını ölçmek için bir doğruluk çizelgesi düşünür. Eğer biri, protonun içinden ışının geçme süresi kadar, doğruluk tablosunun her bir sırasını aynı süre içerisinde kontrol edebilecek kadar hızlı olsaydı, yine de tüm çizelgeyi incelemek 20 milyar yıldan fazla sürerdi. 138 inanç, bir inanç sistemi için çok fazla olduğundan bağdaşım, insanın uygulayabileceği şekilde kontrol edilemeyeceği ortaya çıkmaktadır.²⁶

²⁵ Murphy, 2016 (erişim tarihi: 02.06.2016).

²⁶ Murphy, 2016 (erişim tarihi: 02.06.2016).

Burada oluşan çelişki, bağdaşım eğer en azından mantıksal tutarlılık gerektiriyorsa, mantıksal tutarlılığı ya da doğruluğunun gösterilemeyeceği bir inanç sisteminin, tutarlılığından ya doğruluğundan bahsedebilmek nasıl mümkün olacaktır? Bağdaşımcılık teorisinin en azından mantıksal tutarlılık gerektirmesi bu önerme ya da inançlar arasında ölçülebilir bir şekilde bir tutarlılık gerektirebileceği düşüncesini oluşturabilir. Fakat böyle bir değerlendirmenin olamayacağı ya da yapılamayacağı faktörü bağdaşımın gerekçelendirme için gerekli olduğu düşüncesini sarsmaktadır.

BonJour ve Lehrer'in bu argümana karşı cevapları incelendiğinde ise, bu yanıtlar doğrulamanın gerekli olmadığı yönündedir. Yani bağdaşımın amacının, inançların doğruluğunu ya da tutarlılığını göstermek olmadığını iddia ederler. Verilen cevapla birlikte bu cevabın bu sorunu tam olarak çözdüğü söylenemez. Çünkü insanlar inançlarının doğruluğunu çoğu zaman bir başkasına kanıtlamaya çalışmaktadır. Doğrulukları gösterilemiyorsa hatta bu inançların tutarlılıkları gösterilemiyorsa, bu inançların doğrulukları nasıl ölçülebilir? Dahası doğruluk ile bağdaşımın bir ilişkisi olduğundan nasıl bahsedebiliriz?

2.1.2.2.Önsöz Paradoksu

Önsöz paradoksu argümanı da mantıksal tutarlılığın getirmiş olduğu çelişkilerden ortaya çıkmaktadır. Bir inancın gerekçelendirilmiş olabilmesi için, bu inancın bir inanç sistemi içerisinde diğer inançlarla bağdaşım içerisinde olması gerektiği düşünüldüğünde, bu inançların birbiri ile mantıklı olarak tutarlı olması gerekmektedir.

Bir tarihçinin yazmış olduğu bir kitabı ele alırsak. Tarihçinin kitabında yazmış olduğu her iddia gerekçeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani tarihçinin yazmış olduğu kitabındaki her iddia kişi için gerekçelidir. Bu kitabındaki inançlarının gerekçeli olmasının yanı sıra, tarihçi aynı zamanda hata yapabileceğinin de farkındadır. Yani bir gerekçeli inancı daha vardır ve bu inanç “tarihçiler de hata yapabilir” şeklindedir. Bu gerekçeli inancın beraberinde getirdiği inanç ise şu şekildedir; “tarihçinin kitabındaki inançlardan en az birisi hatalıdır”. Bu önermenin getirdiği durum ise, tarihçinin inançları gerekçeli iken aynı zamanda tutarsızdır da.

Bir inanç sistemindeki inançlardan en az biri hatalı iken, yani bu sistem tutarsız bir inanç barındırırken aynı zamanda bu inanç sistemi kişi için gerekçelidir. Peki, bir hatalı inanç barındırırken, bu sistem ya da inançlar nasıl gerekçeli olabilmektedir? Bağdaşımın en azından mantıksal tutarlılık gerektirdiği düşünüldüğünde, burada bir çıkmaza girildiği aşıkardır ve gerekçeli olduğunu söylemek çelişkiye sebep olmaktadır.

Bu argüman epistemologlar arasında bir tartışma yaratmıştır ve John Pollok bir dizi inancın hem gerekçeli hem de tutarsız olamayacağını öne sürmektedir. Kişi için gerekçeli

olup olmaması ise farklı bir bakış açısı yaratmaktadır. Örnek olarak gösterilebilir ki, Frege aksiyomların tutarlı olduklarını öne sürerken, Russell aksiyomların tutarsız olduklarını ele alır. Yani kişinin gerekçesi ya da inançları da bu durumda etkilidir. Bonjour'un bu duruma olan cevabı ise, hem Russell'ın hem de Frege'nin inançlarının gerekçeli oldukları yönündedir.

2.1.2.3. Karşı Örnekler

Yukardaki argümanlardan farklı olarak bu argüman, bağdaşımın epistemik gerekçelilik için gerek şart olmadığını bazı paradigmatik karşı örnekler üzerinden göstermeye çalışan bir argüman biçimidir.

Bu paradigmatik örneklerden pek çoğunu iç gözlem sonucunda *oluşan* inançlarımız oluşturur. Örneğin bir iç gözlem inancı olarak acı hissi bu paradigmatik örneklerden bir olarak değerlendirilebilir. Pek çok düşünüre canı acıyan bir kişi, bu acı hissi sonucunda oluşan “canım acıyor” inancında, bu inanç bir takım diğer inançlarıyla bağdaşım içinde olmasa da dahi haklıdır. Böylece bu düşünürlere göre bazı inançlarımızın epistemik olarak gerekçeli olabilmesi için bu inancın bir takım başka inançlarımızda zorunlu olarak bağdaşım içinde olmasına gerek bulunmamaktadır.

Bu eleştiriye karşı verilebilecek bir yanıt ilgili bölümde daha geniş şekilde inceleneceği gibi Keith Lehrer'den gelmiştir. Bu yanıt denemesine göre, bir inancı oluşturan kaynaklar ile gerekçelendiren kaynaklar birbirinden bağımsızdır. “Kırmızı gibi görünen bir nesne var” inancını ele alalım. Bir kişinin bu inancını oluşturan kaynak bir kırmızı nesneye ilişkin algı deneyimi olsa bile, kişi bu inancında haklı olabilmesi için bir takım arka plan inançlarına sahip olmalı ve inancı bu arka plan inançlarla bağdaşım içinde olmalıdır. Böyle bir arka plan inanç şöyle ifade edilebilir: “Eğer kırmızı gibi görünen bir nesne deneyimi yaşıyorsun bunun en iyi açıklaması gerçekten kırmızı gibi görünen bir nesne olduğu içindir”, vb.. Lehrer'in bu örneğinin acı hissine ilişkin örneklerle de uygulanması yoluyla karşı örnekler eleştirisine bir yanıt verilebileceği düşünülebilir. Örneğin her ne kadar bir kişinin acı hissini, bu kişinin “acı hissediyorum” şeklindeki inancının *oluşmasına* kaynaklık ettiği düşünülebilir olsa da, bu hissin kişinin bu inancında *haklı* olmasının kaynağı olamayacağı, kişinin bu inancında haklı olması için bu inancın “eğer acı hissi yaşıyormuş gibi görünüyorsam, bunun en iyi açıklaması gerçekten bir acı hissi yaşamamdır” şeklindeki bir arka plan inancıyla bağdaşmak zorunda olduğu ileri sürülebilir.

2.2. Bağdaşım Teorisini Destekleyen Argümanlar

Bağdaşıcılık teorisine karşı veya aleyhine yapılan argümanların yanı sıra, bu teoriyi savunan/destekleyen argümanlar da söz konusudur. Bu bölümde bağdaşıcılık teorisini destekleyen önemli dört argüman ele alınacaktır.

2.2.1. Epistemik Gerekçelendirme İçin Bağdaşım Yeterlidir

Bağdaşıcılık teorisini destekleyen argümanlardan biri olan artan olasılık argümanı, bağdaşımın epistemik gerekçeliliğin hem gerek hem de yeter şartı olduğunu ileri sürmektedir.

2.2.1.1. Artan Olasılık Argümanı

Olasılık argümanı, çeşitli bilgi kaynakları temelinde oluşan fakat aynı durumu betimleyen farklı inançların bağdaşımının, bu inançların hep birlikte doğru olma olasılığını artırdığını ileri süren ve bu anlamda bağdaşımın epistemik gerekçeliliğin tek başına yeterli koşulu olabileceğini ileri süren bir argümandır.

Bu noktayı şöyle bir örnek üzerinden açık kılmaya çalışalım. Varsayım gereği Nur dün akşamki bir partideydi. Bu sonuca varılmasının nedeni birçok tanığın onu görmüş olmasıdır. Bu tanıklar birbirlerinden bağımsız olarak Nur'un partide olduğuna dair rapor vermişlerdir. Fakat bu raporların birbiri ile alakasız olması bu tanıkları güvenilirmez kılmaktadır; çünkü değindiğimiz gibi birbirinden bağımsız ve birbirinden sonuç olarak çıkmayan olarak ortaya konmuştur. Fakat bu raporlar birbiri ile çelişmemektedir. Bu durumda, yani raporların birbiri ile çelişmemesi durumunda, hatta birbirini doğrular şekilde olmasının sonucu olarak, bu durumun yani Nur'un partide olduğu durumunu desteklemektedir.

C.I. Lewis'e göre kaynaklar güvenilirmez olsa da bu kaynaklar birbirini destekler ve aynı sonuca ulaşıyorlarsa, sonucun doğru olma olasılığı yüksektir. Bu durumda inançların bağdaşması durumunda bu inançların doğru olma olasılığı artmaktadır ve inançların birbirinden bağımsız olmaları onların gerekçeli olmadıkları anlamına gelmemektedir. Lewis'e göre, "raporların uyumluluğu, neye karar verdiklerinin yüksek olasılığını kanıtlar."²⁷

Bu argüman bir çok kusur ile suçlanmaktadır. Bu suçlamalara göre, argüman bağdaşımı desteklememektedir çünkü temalciler bu tür inançların temel inançlar olduklarını iddia etmektedir; argümandaki kaynaklar birbiri ile bağdaşmamaktadır ve kaynakların sonuç olarak birbiri ile bağdaştıkları net olarak açıklanmamıştır; son suçlama ise argümanın ikna edici olup olmadığı konusundadır ve birbirinden bağımsız kaynakların nasıl gerekçelendirme sağlayabileceği konusunda ikna edemediği iddia edilmektedir.

²⁷ Murphy, 2016 (erişim tarihi: 02.06.2016).

2.2.2. Epistemik Gerekçelendirme İçin Bağdaşım Gereklidir

Bağdaşımı destekleyen argümanlardan sadece inançlar diğer inançları gerekçelendirebilir, arka plan inançların gerekliliği ve meta-inançların gerekliliği argümanları, bağdaşımın, epistemik gerekçeliliğin veya haklılığın gerek (ve böylece önemli) şartlarından biri olduğunu ileri sürmektedir.

2.2.2.1. Sadece İnançlar Diğer İnançları Gerekçelendirebilir

Bu argümanın çıkış noktası, Wilfrid Sellars ve Donald Davidson'un çalışmalarıdır ve Anti-Temelci argüman olarak da adlandırılmaktadır. İsminden de anlaşıldığı gibi, bir inancın gerekçelendirilmesi yalnızca diğer inançlarla mümkün olduğu iddia edilmektedir. Davidson'un sözleriyle; "Bir inancın nedeni, başka bir inançtan başka bir şey olamaz."²⁸

Burada ele alınan sorun aslında dış dünya ile ilgili inançların kaynağının belirlenmesidir. Eğer bir inancın gerekçesi başka bir inançtan başka bir şey değilse bu durumda dış dünya ile ilgili bilgilerimizin gerekçesinin olamayacağı durumu ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni ise dış dünya ile ilgili bilgilerin algısal durumlardan gelmesidir. Yani algı ve duyularımıza bağlı olarak ve bizi yanıltmadıklarını varsayarak dış dünya ile ilgili bir takım inançlara sahip olabilmekteyiz.

Burada bağdaşımcıların verdikleri cevap, bu algısal durumların önermesel olup olmamasına bağlı olarak gerekçeli olarak nitelendirebileceğimiz yönündedir. Yani objeler ve önermeler arasında nasıl bir mantıksal bağlantı var ise, dış dünya ile algı arasında da aynı mantıksal bağlantı söz konusu ise bu durumda gerekçelidirler. Bu cevapla birlikte türeyen bir başka sorun ise, mantıksal bir bağlantı söz konusu ise bu durumda "farkındalık" etkeninin de ortaya çıkmasıdır.

Donald Davidson'un bu duruma yani algısal durumların gerekçeli olup olmaması durumuna verdiği cevap ise kaçamak olarak nitelendirebileceğimiz, algısal durumların gerekçeli olması gerekmediği şeklindedir.

Anti-Temelcilik olarak da adlandırılan bu argüman, Temelcilerin eleştirilerinden elbet sıyrılamamıştır ve Temelciler birçok şekilde cevap vermişlerdir. Bu cevaplara kısaca değinecek olursak, Birinci durumda, yani algısal durumların önermesel olmadıklarını varsayarsak; algısal durumların mantıksal bağlantıya sahip olması durumunun nasıl olması gerektiği, bu bağlantının ne olduğu hakkında net bir açıklama bulunmamaktadır, hatta inançların neden gerekçelendirilmeye ihtiyaç duyduğu da bu argümanda açık değildir. İkinci durumda, yani algısal durumların önermesel olduklarını varsaydığımızda, burada kişinin bu

²⁸ Davidson, 1986: 126.

inanç ve bağlantının farkında olması gerektiği durumu ortaya çıkmaktadır. Yani kişinin farkındalığı ön plana çıkmaktadır. Bu iki cevaptan yola çıkarak, bu bağdaşımcı argümanı kişinin farkındalığı ile gerekçelendirmeyi birleştirmek ile suçlanmaktadırlar.

2.2.2.2.Arka Plan İnançlarının Gerekliliği

Dış dünya ile ilgili inançların gerekçelendirilmesi söz konusu olduğunda görülmektedir ki bir dizi sorun ile karşılaşmaktadır. Kişinin sadece duyu-algı ile bir nesneyi görmesi, duyması, dokunabilmesi, onu gerekçelendirilmiş bir inanç olarak tanımlamaya yeterli midir? Bu durumu genele hatta evrensele uygularsak, gerçekliği yalnızca duyu-algı ile sınırlandırmak mümkün müdür? Daha da ayrıntılı bir sorgulamaya girişirsek, gözlerimiz ile deneyimleyebildiğimiz dış dünya aslında bizi yanıltmak üzere tasarlanmış bir dizi olaydan ibaret olamaz mı? Görüldüğü gibi bu durum başka alanlarda da bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bağdaşımcılar, dış dünya ile ilgili önce sıradan inançlara başvurulduğunu, ardından da birtakım kabul edilmesi gereken varsayımlar olduklarını öne sürerler. Bir inancı gerekçelendirmek için yalnızca algı-duyunun yeterli olmadığı görüşü ortaya atıldığında, bağdaşımcılar, bir dizi arka plan inançlar ile bu inançlar desteklendiğinde gerekçeli olduğu fikri ortaya atılmaktadır. Yani bir nesnenin karşımızda olduğu inancı, aslında bir dizi arka plan inançlarla desteklendiği sürece gerekçelidir. Diyelim ki karşımızda kırmızı bir elma durmaktadır. Bu nesnenin kırmızı bir elma olduğu inancına ulaşmamın gerekçesi, bu inancı destekleyen, ışıklandırma normal ise kırmızı olduğuna dair desteklenmesi, görsel olarak elma şeklinde yuvarlak olması, gözlerim doğru görüyorsa vb. şeklinde gelişmektedir. Bu durumda karşımızda bir elma var inancım aynı zamanda dış etkenlere bağlı olarak gelişmekte ve bu inançların da gerekçeli oldukları varsayılmaktadır.

Diğer argümanlarda da olduğu gibi bağdaşımcıların bu argümanı da eleştirilere maruz kalmıştır. Bu argüman ile ilgili suçlamalar, farkındalık olarak da nitelendirebileceğimiz bir özellikten gelir ve örnek olarak küçük bir çocuk öne sürülür. Bir çocuk için arka plan inançları henüz gerekçeli olmayabilir. Fakat örneğin gördüğü elma onun için yine de gerekçeli bir inanç olabilir. Bu psikolojik anlama ve farkındalık durumunun önemini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda oluşan anti-tez, arka plan inançlardan bir inancın ortaya çıkamayacağı ve bir inançtan arka plan inançların ortaya çıkamayacağı düşüncesidir. Burada daha da ileri gidilip, bir inancın beraberinde getirdiği ve burada arka plan olarak adlandırılan bu inançların karşılığusal bir bağlantı oluşturdıkları iddia edilmektedir. Karşılığusal bir bağlantı burada söz konusu iken, gerekçelendirme için gerekli olup olmadığı görüşü ise başka

tartışmalara yol açmaktadır ve karşılığusal bağımlılığın gerekli olmayabileceği öne sürülmektedir. Fakat bir inanç sisteminde bulunan bir inancın diğer inançlarla bağdaşımı söz konusu olduğunda, bir inancın beraberinde inanç ya da kabulleri getirmesi kabul edilemeyecek bir görüş olarak karşımıza çıkmamaktadır.

2.2.2.3. Meta-İnançların Gerekliliği

Dış dünya hakkındaki bilgilerimizin gerekçelendirilmesi ile ilgili gelişen bir başka argüman daha bulunmaktadır. Bu argüman Laurence Bonjour tarafından geliştirilmiştir ve bunu yapmasındaki temel amacı, temel inançların olmadığını göstermeye çalışmaktır.

“Karşımda bir elma var.” İnancını tekrar ele alalım. Bu inancın gerekçeli olabilmesi için bir nedene sahip olunmalıdır. Fakat görülmektedir ki bu nedenin kendisi de bir inanç olmalıdır. Bu nedenin bir inanç olması gerektiği şartının yanı sıra aynı zamanda bu inanç gerekçeli de olmalıdır. Tabi bu yeni gerekçeli inancın da bir nedeni olmalıdır ve bu durumu sonsuza kadar sürdürebiliriz. İşte Bonjour burada inançları destekleyen bu tür inançları Öte-inançlar (İng. *Meta-beliefs*) olarak ortaya koyar. Bonjour meta-inançların olması durumunda, temalcilerin savunduğu üzere temel inançların olmadığını savunmaktadır.

Temalcilerin bu argümana verdikleri cevap ise, meta-inançların gerekçeliliğini sorgulamaya yönelik olarak gelişmektedir. Meta-inançların gereksizliğine dair üç önemli unsur ise şu şekilde sıralanabilir;

Birincisi, acı içinde olmam, iç gözlemime dayalıdır ve iç gözlemime dayalı bir gerekçem var ise meta- inançlara gerek yoktur. Aynı olarak deneyimlerime dair bir gerekçe sunmama gerek yoktur.²⁹ İkincisi, çocuk ve hayvanlar, deneysel ve hafıza bilgisine sahiptirler fakat farkında değildirler. Bu durumda da meta-inançların gereksizliği görülmektedir. Üçüncü olarak ise, meta-inançların gerekçeli a priori inançlar için bir gerekçeliliğinin söz konusu olamayacağı belirtilmektedir.

Bu üç unsurun yanı sıra, Temalcilerin bu argümana karşı olarak savundukları görüşlerin başında, bu argümanın bağdaşımcılığı desteklemediği yönündedir. Neden olarak ise meta inançlar ile Temel-inançlar (İng. *basic-beliefs*) arasında nasıl bir fark olduğu düşüncesidir. Ayrıca sonsuz gerileme ile Bağdaşımcılığın savunmuş olduğu dairesel gerileme desteklememektedir ve sonsuzculuğu desteklediğini öne sürmektedirler. Temelciliğin bu argümana başka bir eleştirisi ise, bir inancın sonsuz sayıda inancı gerektirmediği ve bir inanç için bir neden, bu nedene inanma ve bu nedenin de gerekçeli olması gerektiği düşüncesini saçma olana indirgeme olarak tanımlarlar.

²⁹ Lemos, 2007: 78.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAĞDAŞIMCILIK TEORİSİNİ SAVUNAN TEORİSYENLER

3.1.Keith Lehrer ve Bağdaşımcılık Teorisi

Keith Lehrer'in bağdaşımcılık ile ilgili görüşlerini burada sunmak bağdaşımcılık teorisi açısından bir önem teşkil etmektedir. Bunun nedeni ise yapılan eleştiri ve saldırılar karşısında cevap niteliğinde fikirler ortaya atmasıdır.

3.1.1. Bağdaşımcılık Teorisinin Tanımı ve Doğası

Keith Lehrer, *Knowledge: Undefeated True Belief* adlı makalesinde gerekçelendirilmiş bilginin alt edilemez olması gerektiğini savunmuştur. Gerekçelendirmenin hangi teorisinde olursa olsun, bazı inançların alt edilemez olması gerektiğini ve geri kalan bilgilerin de temel olduklarını öne sürmüştür. Bu tür bilgilerin temel olmasının sebebi ise herhangi bir başka bilgiye ya da kanıta ihtiyaç duyulmadan bu bilgilerin doğru olduklarının bilinmesidir. Bu tür temel bilgilerin gerekçeleri sorgulanamadıkları için kendiliğinden ve alt edilemezdir. Bunun dışında kanıta gerek duyulan ya da başka bir bilgiye dayanarak ortaya çıkan bilgilerin gerekçeli olabilmesi için alt edilemez olmaları gerekmektedir. Yani bu bilginin başka herhangi bir bilgi ile çelişmemesi daha doğrusu başka bir bilgi tarafından alt edilemez olması gerekmektedir.

Daha sonraki çalışmalarında ise bu düşüncenin değiştiği, farklı bir tabirle geliştiği söylenebilir. Çünkü kendinden gerekçeli ve temel bilgiye olan yaklaşımın zamanla farklı bir hal aldığı görülmektedir.

Keith Lehrer "*Theory of Knowledge*" isimli kitabında bağdaşımcılığın ne olduğu ile ilgili şöyle bir açıklama yapmaktadır: Mantıksal tutarlılığı olan bir sistem ve bu sistemin içinde birbiri ile tutarlı olan inançlar olduğunu varsayalım. Buradaki inançların birbiri ile bağlantılı olmasının yanı sıra birbirlerini destekler niteliktedir.³⁰ Yani bir inanç sistemini oluşturan etmen öncelikle birbiri ile çelişmeyen inançların bir arada bulunması ve bu inançların birbirini destekler nitelikte bulunmasıdır.

Daha önce de ele alındığı üzere mantıksal tutarlılık bağdaşım teorisi için bir inanç sisteminde inançların bir arada bulunmasının şartlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Lehrer de mantıksal tutarlılığın tam gerekçelendirme için bir önem teşkil etmediğini, fakat bağdaşım teorisi bağlamında mantıksal tutarlılığın önemli etmenlerden biri olduğunu

³⁰ Lehrer, 1990: 90.

vurgulamaktadır. Birbiri ile mantıksal tutarlılık sağlayan inançların bir arada bulunması bizim o sistemde hata bulma olasılığımızı düşürdüğünü söyleyebiliriz. Çünkü birbiri ile tutarsız olan düşüncelerin bir arada bulunması, yalnızca o inançlara olan güvene değil, tüm sistemi etkilemektedir. Tutarsız bir inanç mevcut ise sistemdeki inançlar ile uyuşmaz ve sistemin dışında kalır. Fakat Lehrer açıklamasının devamında aynı şekilde bağdaşımcılık için mantıksal tutarlılığın yeterli bir nitelik taşımadığını belirtmektedir. Yani tek başında mantıksal tutarlılık bağdaşım için yeterli değildir.

İncelendiğinde görülmektedir ki Lehrer'in bağdaşımcılık teorisi ile ilgili temel düşünceleri kişisel kabul ve kişisel gerekçelendirmeye dayanmaktadır. Bilgi de alınamaz gerekçelendirmenin kabulü olarak karşımıza çıkmaktadır. Ona göre kişinin sistemindeki inançları sırasıyla bilmesi gerekli değildir, kanıtların yeterli olması yeterlidir, neyi bildiğini bilmesi zor değildir. Lehrer her ne kadar kişisel gerekçelendirmeyi ve bu durumda da içselci bağdaşımı savunduğu düşünülse de, aslında tek başına içselciliğin yeterli olmadığını söylemektedir. Dışsalcılığın dışarıda bırakılamayacağını ve hem içselcilik hem de dışsalcılık açısından gerekçelendirmenin ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Lehrer dışsalcılık için görüşlerini ele alırsak, dışsalcılığın odak noktasının doğru inanca eklenmesi gereken şeyin, bilgi niteliğini kazanabilmesi için, doğrunun inançla bağlantısı olması gerekli olduğunu vurgulamaktadır.

3.1.2. Açıklama Olarak Bağdaşım ve Kabul Sistemi

İncelendiğinde görülmektedir ki Keith Lehrer'in bağdaşımcılık teorisine yaklaşımı özellikle "açıklayıcı" (İng. *Coherence as Explanation*) bağlamında ele almaktadır. Bu durumda bir türündeki inanç sisteminde bulunan bir inanç; ya açıklayan ya da açıklanan durumundadır. Tabi bu düşünceyi ilk olarak ortaya atan isim Sellars'tır ve tartışmaların devamını getiren isim ise Harman'dır. Bu şekilde gelişen bir bağdaşım sisteminde bulunan her inanç, ya açıklanan ya da açıklanan konumundadır. Bunun yanı sıra açıklanan değil de yalnızca açıklanan durumunda bulunan inanç da gerekçeli olarak kabul edilmektedir. Lehrer'in bu düşüncesine gelen eleştiriler elbette ki bu durumdaki bir inanç sisteminin Temelcilik (İng. *Foundationalism*)'den ne farkı vardır? şeklindedir. Çünkü temelciliğe göre temel konumunda olan temel inançlar da açıklayıcı pozisyonda olduğu için kendinden gerekçelidir. Lehrer'in düşüncesinin temelcilikten farkı tabi ki anlaşılabilir niteliktedir çünkü Lehrer'in düşüncesine göre öncelikle bir bağdaşım olması söz konusudur ve hiçbir inanç temel değildir. Bir inancın açıklayan konumunda olması, bu inancın kendinden gerekçeli olduğu anlamına gelmemektedir. Lehrer'in de savunduğu üzere, bu tür inançlar belli bir inanç

sisteminde bulunuyorsa ya açıklayan ya da açıklanan konumundadır ve gerekçeli olmaları da tamamen birbirini destekleyen ve bağdaşım içinde olmalarına bağlıdır. Temel inançlar yoktur. Tüm inançlar açıklama rolüyle gerekçelendirilmektedir. Bazı inançlar açıklandıkları için gerekçeli ise, bazı inançlar da açıklayan durumundadır.³¹ Fakat Lehrer açıklamasının devamında ve elbette ki gelebilecek eleştiriler karşısında, açıklayıcı olma durumunun tam gerekçelendirme için gerekli ve yeterli olmadığını vurgulamaktadır. Onun açıklayıcı bağdaşım görüşü, bağdaşımcılık teorisi ile ilgili olarak inançların birbiri ile uyumu konusundadır.

Lehrer'e göre gerekçelendirme bir arka plan sistemi ile bağdaşık durumundadır. Bu durumu ele aldığımızda aslında iç dünyamızda olup biten her şeyin dış dünyada olup biten her şeyden daha fazla olduğunu vurgulamaktadır ve iç dünyamızda olan his ve duyguların farklı bir boyut oluşturduğunu belirtmektedir. Bağdaşımcılık teorisi ile ilgili tartışılan konulardan biri olan, bir başkası tarafından edinilen bilgi, bilgiyi edinen kişi tarafından gerekçeli midir? Sorusuna karşılık olarak Lehrer, bir insanın inandığı şey ile gerekçeli olarak bir inancı kabul etmenin farklı olduklarını vurgulamaktadır. Burada Lehrer, bir kabul (İng. *acceptence*) sistemini öne sürmektedir. Kabul sistemi, bir şeyi kabul edip etmemekle, ya da birden fazla durum karşısında devreye giren sistemdir. Yani birisinin bize anlattığı bir şeyi kabul edip etmeme karşısında devreye giren sistemin kabul sistemi olduğunu vurgulamaktadır. Bize yalan söylendiğinde ve tabi ki bunu fark ettiğimizde, bu durumu kabul etmememizin sebebi kabul sistemimizdir. Kabul sistemi bağdaşım olan inanç sistemi ile uyumlu olmayan inançları bu durumda reddetmektedir.

İnandığımız şeyler çoğunlukla kabul ettiklerimizdir. Bu durumun söz konusu olması ise, bizim zamanla oluşan inanç sistemine bağlı olmasıdır. Yani bizim yaşantımız boyunca oluşan inançlarımıza bağlı olarak bazı şeyleri kabul ya da reddederiz. Fakat denilebilir ki, arkaplan, gerekçe ya da açıklama istemeyen kabullerimiz söz konusu değil midir? Verilebilecek cevap ise açık ve nettir. Bazı inanç ya da durumlar bulunmaktadır ki biz bunları sorgulamadan da kabul etmekteyiz. Bu duruma verilebilecek en iyi örnek ise bilimsel açıklamalardır. Bu durumda ise bu inanç ya da verilen bilginin güvenilirliği ile ilgilidir. Verilen güven ile inancın hemen oluşması arasında burada bir bağlantı söz konusudur. Kabul sistemi bize bir şeyi kabul etmenin diğer şeyleri kabul etmekten daha mantıklı olduğunu gerekçeli olarak kabul ettirir. Fakat bu kabul sisteminin güvenilir olup olmadığı konusunda bir bilgi vermez. Lehrer'in kabul sistemi ile ilgili verdiği tanım şu şekildedir.

³¹ Lehrer, 1990: 92.

S kişisel olarak gerekçelidir, P'yi kabul etmede ancak ve ancak p, t türündeki kabul sistemi ile bağdaştırıyor ise.

3.1.3. Şüpheli Hipotezlere Karşı Savunması

Lehrer, şüphelilerin bilgiye olan bakış açısının ve acaba dış dünya gerçek midir? iddiaları karşısında, bu duruma net bir cevabın verilemeyeceğini belirterek, aslında dış dünyanın gerçek olduğunu varsaydığımızı belirtmektedir. Russell'ın ortaya attığı bir nesnenin varlığını bilemeyiz görüşü karşısında gerçekten de tartışmalar bizi net bir cevaba götürmüş değildir. Fakat bu iddia da göz ardı edemeyiz. Bu durumda dış dünyanın gerçekliği varsayarak bunun üzerine varlıklarını kabul etmekteyizdir. Tabi şüphelilerin bu iddialarına tam bir netlik getirebildiğimiz zaman gerçek bizi alt edecektir. Bağdaşımın buradaki önemi vurgulanmaktadır; şöyle ki tüm şüphelilerin sorduğu “ya halüsinasyon görüyorsak?” sorusuna cevap olarak, bu durum kabul sistemim ile uyum sağlamadığı için böyle bir inanç reddedilmektedir.

3.1.4. Algılama ve Gözlem Etkenleri, İzolasyon Argümanına Cevabı

Gözlem ve algıya dayalı inançların gerekçelendirilmesi konusunda Lehrer'in savunusu da Quine ve Sellars gibi, gözlemsel ve anlamsal açıdan inançlar için diğerlerine göre ele alındığını savunmaktadır. Lehrer'e göre bazı gözlemsel inançlar, kendiliğinden gerekçelidir. Fakat bu tamamen kendiliğinden gerekçeli inançların olduğunu kabul ettiği anlamına gelmez. Çünkü Lehrer'in bu konudaki yorumu, kişinin bağdaşım içerisinde olan inanç sistemine bağlı olarak kendiliğinden gerekçeli olduklarını savunmaktadır. Baktığımızda bir farkın olmadığını iddia edenler olacaktır, fakat burada vurgulanmak istenen şey aslında açıklayıcı durumda olan bağdaşım sistemine bağlı olarak bu gözlemsel inançların gerekçeli oldukları görüşüdür. Bir örnek ile açıklamamız gerekirse, “karşımda kırmızı bir kitap var” inancına sahip olmamın gerekçesi, karşımda böyle bir nesnenin bulunmasıdır. Böyle bir inancım mevcuttur çünkü karşımda böyle bir obje görmekteyimdir. Yani gözlemsel olarak karşımıza çıkan inanç, birbiri ile bağdaşım olan inançlardan oluşan inanç sisteminde bulunan inançlarla uyum içerisinde ise bu gözlemsel inanç gerekçelidir. Bu tartışmanın başka bir boyutu olan açıklanamayan inançların bir bağdaşım sisteminde bulunması durumunda ise, Lehrer, yine açıklayıcı bağdaşım sistemi ile cevaplandırmaktadır. Bu durumda birbiri ile uyum içerisinde olan inançlardan oluşan bir inanç sisteminde, açıklaması olmayan inançların bulunmasının mümkün olduğunu savunmaktadır.

Lehrer'e göre gerekçelendirme, hataya dayanmayan kişisel gerekçelendirmedir. Bir kişinin kişisel olarak bir şeyi kabul etmede gerekçeli ise ve bu şey gerekçelendirilmede doğru

olduğu kabul edilirse, denilebilir ki kişi gerekçelidir. Bir şeyi kabul etmede gerekçeli değildir, fakat bir şeyi kabul etmede kişisel gerekçelendirme yapılabilir. Kişinin kabul sistemindeki hatalar elenirse, kişi p'ye inanmada kişisel olarak gerekçeli ise bu durumda kişi tam gerekçelidir. Kişinin gerekçesi, kabul edilmesinde hataya dayandırılabilir ve bu gerekçelendirmeyi de alt edebilir.

Başkası tarafından edinilen bilgi konusunda ise Lehrer bu tür durumlarda kişinin bu inançlar karşısında kişisel gerekçeli olmadıklarını öne sürmektedir. Gazeteden okuduğumuz verilen herhangi bir bilgi kişi için kişisel gerekçeli olamaz, çünkü gerekçeli bir form kazanılması için kişinin bağdaşım ve kabul sistemi tarafından kabul edilmesi gereklidir.

Lehrer'in izolasyon argümanı karşısında görüşleri ele alındığında ise, bu argümanla ilgili temel düşüncenin kabul sistemimizin gerçeklikle bağlantısı konusunda şüphe edilmesidir. Dış dünya ile ilgili her şeyin dışarda bırakılması söz konusudur. Bu durumda içselci bağdaşımın yeterli olmadığını vurgulamaktadır. Bu yönde gelişen düşünceleriyle birlikte, alt edilemez gerekçelendirmenin, akıl ve dünya arasında doğruluk bağlantısını bulundurması olduğunu belirtmektedir ve aynı zamanda da kabul ve gerçeklik arasında da bir bağlantı bulundurmasıdır. Bu durumda da Lehrer, doğruluk bağlantısının kişisel gerekçelendirmeyi bilgiye dönüştürdüğünü vurgulamaktadır.

Algılama, hafıza ve iç gözlem bilginin kaynağıdır. Bilginin kaynakları olarak karşımıza çıkmaları durumunda Lehrer, bu yollarla edinilen inançların gerekçeli olduklarını söylemektedir ve bağdaşımın enformasyon (malumat) kaynaklarını bilgi kaynaklarına dönüştürdüğünü vurgulamaktadır.

3.1.5. Bağdaşımcılık ve Doğruluk Bağlantısı

Lehrer, Davidson'un kabul edilen inançların yanlış olabileceği görüşünü reddeder. Davidson inançlarımızın olası doğru olduklarını ve inançların kişisel bağdaşımcılığa bağlı olarak doğruluğunu kabul etmektedir. Yani bu durumda kişisel gerekçelendirmeler doğru ve tamdır. Lehrer ise yanlış inançları da barındırabileceğimiz gerçeğini görmezden gelmemektedir. Fakat yine de bir insanın kabul sisteminin tamamen hatalı olabileceğini söylemek de mantıklı olmayacaktır ve Lehrer buna bağlı olarak kişisel gerekçelendirmenin doğruluk demek olmadığını vurgulamaktadır.

Keith Lehrer, *Bağdaşımcılık ve Doğrunun Bağlantısı* (İng. *Coherence and the Truth Connection*) adlı makalesinde doğruluğun bağdaşım ile ilişkisi olmadığı eleştirilerine karşı, bağdaşımcılığın doğrulukla açıklama prensibi ile bağlantılı olduğunu savunmaktadır. Doğruluk ile ilgili iddialar ortaya atıldığında, inançların birbiri ile bağdaştıklarını bilmek

kadar, doğru olduklarını da bilmek zordur. Fakat Lehrer'e göre doğruluğu direkt olarak göstermediği için bağdaşımcılığı eleştirmek yersizdir. Lehrer'e göre gerekçelendirme hatalı olabilir ve gerekçelendirme doğrulukla bağlantılı olmayabilir.

Gerekçelendirme probleminde doğruluk sorunu ortaya çıkmaktadır, bu problem sadece bağdaşımcılık ile ilgili değildir.³² Doğruluk sorunu eğer bağdaşımcılık ile ilgili olarak ortaya çıkmış olsaydı, denilebilir ki bu sorun sadece bağdaşımcılık teorisinde değil, diğer gerekçelendirme teorilerinde de ortaya çıkardı. Yani diğer teorilerin doğruluk ile ilişkisi eleştirilebilir niteliktedir. Örneğin, Temelcilik teorisinde temel inançların doğruluğu her zaman söz konusu mudur? şeklinde eleştirilere maruz kalınabilir.

Lehrer'e göre gerekçelendirmenin bir formu olan ve bir arkaplan sistemi barındıran bağdaşımcılık, sistematik bir savunulabilirliktir ve savunabilirlik de gerekçelendirmedir.³³ Bağdaşım sonucu inançların doğru oldukları görülse de bunun şans eseri doğru olarak ortaya çıktıkları savunulmaktadır. Bunun nedeni ise kabul sisteminin doğruluğu ile arkaplan sisteminin bir bağlantısı olmadığı ya da kurulamadığı görülmektedir. Örneğin dışsal bağlantılar, nedensellik zinciri gibi kişinin dış dünya ile aklı arasında olan bağlantının açıklanamadığı ve yüzeysel geçildiği durumda, kişi içsel olarak bunları kabul eder. Burada Lehrer'in asıl açıklamak istediği nokta, dışsalcılığın tek başına yeterli olmadığı ve içselciliğin bilgi için önemli olduğudur.

Bağdaşımcılık teorisine karşı yapılan eleştirilerden biri de, inancın doğru olarak sonuçlandırılmasının şans (İng. *luck*) etkenine bağlı olmasıdır. Yani aslında bağdaşım sonucu doğru niteliğini kazanan bir inancın bağlantısı kurulamıyor ve bu yüzden de aslında bu inancın şans eseri doğru olarak nitelendirildiği iddia edilmektedir. Keith Lehrer'in bu duruma açıklaması ise şu şekildedir: bir inancın doğru olabilmesi için kişinin gerekçelerini de sunabilmesi önemlidir, şans eseri doğru olarak sonuçlanması, inancın gerekçeli olarak nitelendirilebilmesi için yeterli değildir, kişinin açıklamayı da gerçekleştirmesi gerekir ki, başarıya ulaşılsın, yani gerekçelendirilmiş olsun.³⁴ Lehrer'e göre arka plan sistemi, kişinin inanç sistemi ve bu sistemin doğruluğu arasında olan doğruluk bağlantısını açıklayan bir prensip barındırabilir. Kişinin açıklaması gerekçeli ise, sistem tarafından savunulur ve doğrunun prensibi açıklanır ve bu durumun şanstı uzak olduğu oldukça açıktır. Bağdaşımcılık doğruyu kabul ettiğimizde, doğru açıklamaya izin verir. Lehrer'e göre bilgiye

³² Lehrer, 2005: 416.

³³ Lehrer, 2005: 416.

³⁴ Lehrer, 2005: 420.

sahibizdir ve bu bilgiye sahip olmak kanıtı gerektirmez, hatta bu durum bilmek için ve bildiğimizi bilmek için yeterlidir.³⁵

3.2. Laurence Bonjour ve Bağdaşımcılık Teorisi

Laurence Bonjour'un çalışmaları Epistemoloji, İngiliz Empirizmi ve Kant çerçevesinde olup, ilk zamanlarında temelcilik teorisinin karşıtı olan bağdaşımcılığı savunmuş, sonrasında ise savunusu kartezyenci temelciliğe kaymıştır. Bu bölümde Bonjour'un bağdaşımcılık teorisini savunmuş olduğu *The Structure of Empirical Knowledge* adlı kitabı ele alınacaktır.

3.2.1. Bağdaşımcılık Teorisinin Tanımı ve Doğası

Bonjour, geri gidiş argümanına verilen cevaplardan temelciliğin savunduğu, linear yapının bir çıkmaza girmesinin ardından, tekrar geri gidiş argümanına sunulan seçenekleri inceler ve bu yapılardan, birbirini destekleyen inançları barındıran ve linear olmayan bir yapının olduğunu savunur. Bonjour tabi bu ayrımı yaparken özellikle buradaki bilgi türünün empirik bilgi olduğuna dikkat çekmeye çalışmaktadır ve buradaki sorunun da bilginin doğruluğu ile ilgili değil, empirik bilginin gerekçelendirmesi sorununa cevap arandığını savunmaktadır. Yani incelenen teorilerin doğrulukla ilgili değil, empirik bilginin gerekçelendirilmesi ile ilgili teoriler olduklarına özellikle dikkat çekmeye çalışmaktadır.

Laurence Bonjour, savunduğu bağdaşım teorisi görüşünün, diğer Bağdaşımcı düşünürlerden farklı olduğunu savunur ve özellikle de Michael Williams ile ters düşüncelere düştüğünü belirtmektedir. Gilbert Harman ve Keith Lehrer'in savunduğu Bağdaşımcı teorisinden farklı olarak evrensel bir gerekçelendirmeyi savunduğunu belirtmektedir. Onun bağdaşım teorisinin önemli unsurlarından biri de kişinin bağdaşımcı gerekçelendirmenin kişinin ulaşımına açık olmasıdır. Yani yapılan içselci-dışsalci tartışmalarda içselci bir tavır takınmaktadır.

Sonsuz gerilime argümanına verilen cevaplardan dairesel bir yapıya, hatta daha da karmaşık bir yapıya sahip olduğu iddia edilen bağdaşımcı teorisinin eleştirilmesi konusunda Bonjour'un cevabı, karakteristik olarak sistematik ya da bütüncül olduğunu öne sürmektedir. Yani inançlar, sistemde bulunan diğer inançlarla ilişkilendirilerek gerekçelendirilmektedir.³⁶

Bonjour, bağdaşımın tanımı konusunda birçok eleştiride bulunmuş ve eleştirilerinden yola çıkarak bağdaşımın oluşabilmesi için beş temel madde ele almıştır. Burada bu beş temel

³⁵ Lehrer, 2005: 423.

³⁶ Bonjour, 1985: 90.

madde ele alınacaktır. Fakat öncesinde bağdaşımın kendisinin ne olduğu sorunu üzerinde durulacaktır.

Bağdaşım, karışık bir dizi inanç ya da alt sistemlerin anlaşmazlığındansa, bir dizi inancın birlikte ne kadar iyi bir arada bulunduğu, bileşen inançların birbirine ne kadar uyumlu olduğu, inançların birbiri ile ne kadar uyduğu ile ilgilidir.³⁷ BonJour bağdaşımın tanımını bu şekilde yaparken devamında birkaç açıklama daha yapmıştır. Bunun nedeni ise, “bir arada bulunmak” vb. açıklamaların inançların uyuşması için yeterli midir? eleştirisinin gelebileceğinden kaynaklanmaktadır. Yaptığı açıklamada ise inançların bir arada bulunabilmesi, inançların çıkarımsal, açıklayıcı ve kanıtsal olarak ilişkili olup bir arada bulunmasından bahsetmektedir.

Açıklayıcı (İng. *explanatory*) bağlantı konusunda bazı filozofların, bu bağlantı durumunu, bağdaşımın olmazsa olmazı konumuna getirdiklerini dile getirir. Aslında uzun zamandır ortada olan bu teorinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi güç bela başlamışken, neden böyle bir şart arayışına girildiği konusunda eleştirmekten kendini alamamıştır ve ona göre bağdaşım teorisinin amacı bu değildir. Aynı zamanda diğer teorileri de eleştirmekte ve bunun yapılmaması gerektiğini savunmaktadır, çünkü ona göre asıl önemli olan şey, teorileri savunurken rakiplere verilebilen nedenli açıklamalardır.

Yaptığı eleştiri ve açıklamadan sonra ise bağdaşımın yine de unsurlarını ele almak gerektiğini düşünür ve bir nedenli açıklamaya girişir. Bağdaşımın kesinlikle tutarlılık (İng. *consistency*) ile eş değer tutulmaması gerektiğini, bağdaşımın sistemdeki inançların anlaşılabilirliği ile ilgili olduğunu, açıklamanın, bağdaşımın temel unsurlarından olmadığını ve bağdaşımın, kavramsal değişimi arttırma olabileceğinin altını çizer. Bunlar tek tek incelendiğinde, mantıksal tutarlılık konusundaki yanlış anlaşılmayı ortadan kaldırmak ister ve bağdaşımın yalnızca mantıksal tutarlılık ile ilgili olmadığını savunur.

Daha önce de ele alındığı gibi, bazı inançlar birbiri ile tutarlı fakat aralarında bir ilişki bulunmayabilir. Hatta bu durumun tam tersi de söz konusu olabilmektedir. Bir dizi inanç bir araya getirildiğinde birbiri ile tutarlı olabilir fakat bu durum onların bağdaştıkları anlamına gelmez. Aslında burada önemli olan bir arada bulunan inançların birbirini destekleyebilmesi için birbiri ile çelişmemesi durumudur. Bir inanç sisteminde P inancı ve P olmayan inançlarının bir arada bulunması bu inanç sisteminin çelişkili olduğu durumu ortaya koyar ve sistemin güvenilirliği sorgulanır. Bu durumda inanç sisteminde bulunan P ya da P olmayan inançlarından birinin bulunmaması, olasılıksal tutarsızlığın derecesini arttırabilir. Olasılıksal tutarlılık, mantıksal tutarlılıktan farklıdır. En önemli ayrımları ise, isimlerinden de

³⁷ BonJour, 1985: 93.

anlaşılacağı üzere, olasılıksal tutarlılığın derece ile ilgili olmasıdır. BonJour'un açıklamalarından sonra, iki temel başlangıç koşullarını şu şekilde sıralar:

(1) Bir dizi inançtan oluşan inanç sistemi bağdaşıktır; ancak ve ancak mantıksal tutarlı ise,

(2) Bir inanç sistemi, oran (İng. *proponent*) içinde bağdaşıktır; olasılıksal tutarlılığın derecesine bağlı olarak.³⁸

BonJour, klasik bağdaşımın savunancıları gibi, inançlar arasındaki ilişkinin pozitif bir ilişki olması gerektiğinin altını çizer. Pozitif bir ilişki tanımı tabi ki yeterli olmayacaktır ve BonJour bu yüzden pozitif olarak birbirini etkileyen ve aralarında çıkarımsal ilişki olması gerektiğini belirtmektedir. Bu durumda bir inancın başka bir inancı desteklemesi, hatta çıkarımsal olarak nedeni olabilmelidir. Çıkarımsal olarak ilişkilendirilmeleri, inançların birbirini destekleyen duruma getirmektedir. Bu şekilde düşünüldüğünde mantıklı olarak gelen çıkarımsal ilişki tek başına bağdaşım için yeterli olmayacaktır. Birbirinin nedeni olarak gösterilebilen her şey mutlaka bir yerde son bulacaktır, ya da bir çıkmaza girilecektir. Bu açıdan ele alındığında BonJour, bu tür ilişkinin gerçeği yansıtmaya bağlı olarak çıkarımsal bir ilişkiden söz edilmesi gerektiğini savunmaktadır.

BonJour, bağdaşımın oran ve derece ile de alakalı olduğunu vurgular. Bunun nedeni ise, bir inanç sisteminin güvenilir olabilmesi ve alt sistemlerden izole edilmiş olarak ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Bu düşüncesi ile birlikte bağdaşımın temel koşullarına iki madde daha eklemektedir.

(3) Bir inanç sisteminin bağdaşımı, bileşen inançların arasındaki çıkarımsal bağlantıların varlığı ile artar ve bu tür bağlantıların sayısı ve gücü ile artar.

(4) Bir inanç sisteminin bağdaşımı derecesi, nispeten çıkarımsal bağlantı ile birbiriyle bağlantısı olmayan inançların alt sistemlere bölünmesi ile azalmaktadır.

BonJour, açıklayıcı unsuruna gereğinden fazla önem verildiğini belirtse de, Keith Lehrer gibi, inançların birbiri ile ilgili açıklayıcı pozisyonda olmasının bağdaşım için önemli olduğunu vurgular. Belli etkenlerin diğer etkenlere bağlı olarak açıklandığını hatta genel kanunların (doğa kanunları vb.) da bu şekilde meydana geldiğini savunmaktadır. BonJour'a göre, açıklayıcı bağlantılar, bir inanç sisteminde yalnızca ilave olarak birbirine eklenen çıkarımsal bağlantılar değildir, bağdaşım sistemini tamamen kapsayan, inançlar arasında çıkarımsal bir bağlantı sağlayan bağlantı zinciridir denilebilir. Hempel bu türden bağlantıyı

³⁸ BonJour, 1985: 95.

sistematik birleştirme (İng. *systematic unification*) olarak adlandırırken, BonJour, bağdaşımcılık teorisinin doğasının aslında bu olduğunu vurgular.³⁹

Açıklayıcılık bağlantısını daha da açıklayabilmek için, ele alınması gereken başka önemli bir noktanın da anomali (İng. *anomaly*) olduğunu dile getirir. Ona göre anomali, bir etki ya da olay, özellikle tekrar eden bir yapıya dahil olan ve bir inanç sisteminde açıklanamayan durumda bulunan inanç ya da inançlardır. Bu inançların sistemde bulunması, sistemin daha az çıkarımsal bağlantılara neden olmaktadır ve bu yüzden inanç sisteminden açıklanamayan inançların çıkarılması gerektiğini savunmaktadır. Bu tür inançların inanç sisteminden eksiltilmesi, çıkarımsal bağlantıları kuvvetlendireceğini vurgular. Bu gelişme ve açıklamaların ardından BonJour, Bağdaşımın temel koşullarına bir madde daha ekler.

(5) Bir inanç sisteminin bağdaşım derecesi, sistemde bulunan açıklanamayan anomalilerin varlığı ile doğru orantıda azalır.⁴⁰

BonJour açıklayıcı bağlantının burada önemli olduğunu vurgular, fakat Sellars ve Harman'ın savunduğu gibi temel unsurlarından olmadığını tekrar dile getirir. Bağdaşım teorisi ile sıkı bir şekilde bağlantılı olması önemli bir unsur olarak ele alınmasına neden olabilir, fakat temel unsur olarak, hatta olmazsa olmazı olarak diretilmesinin gereksiz olduğunu savunmaktadır. Bağdaşım teorisi için önemli olan durumun, gerekçelendirme ile ilgili nedenli açıklamalar yapabilmektir.

BonJour, bağdaşım derecesinin yüksek olması için, açıklayıcı bağlantı ve sistematik birleştirmenin yanı sıra, kavram değişimin (İng. *conceptual change*) de ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Bu özellikle bilimsel teoride ortaya konabilir. Teorisel açıklama bir ya da birden fazla anomali barındırabilir. Teoriciler bu durumda açıklamayı ulaşılabılır hale getirmeye çalışır. Daha iyi bir bağdaşım derecesi için, teoricilerin de yaptığı gibi, bağdaşımcılık teorisinde de yapılabileceğini savunmaktadır.

3.2.2. Sanısal Varsayım

Bağdaşımın tanımı ve doğası ile ilgili açıklamasından sonra BonJour, bağdaşım teorisinin bir başka ayrılmaz elemanı olarak sanısal varsayımı (İng. *doxastic presumption*) öne sürmektedir. BonJour sanısal varsayımı kişinin kendi inanç sistemine erişebilmesi konusunda ileri sürmektedir. Bu durumda BonJour'u içselci olarak tanımlamamız gerekli olacaktır. Çünkü bağdaşım teorisine yapılan eleştirilerde, tekrar temelciliğe geri dönülmesi konusunda içselcilik dışsalcılık tartışmaları gelişmiştir. Yani yapılan eleştiride dışsalcı olarak bağdaşımın ele alınması, tekrar temelciliğe doğru bir eğilimi göstermekteydi.

³⁹ BonJour, 1985: 99.

⁴⁰ BonJour, 1985: 99.

Empirik gerekçelendirmenin bağdaşım teorisine göre, bir inancın gerekçelendirilmesi, sistemin dışından herhangi bir etken ile değil, bu inancın dahil olduğu inanç sistemi tarafından gerçekleşmektedir. Daha önce yapılan açıklamalarda, bir inancın gerekçelendirilmesinin sistemdeki diğer inançlar tarafından olduğu ele alınmıştır. Burada bahsedilen durum ise yine aynı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Yani bir inanç, başka bir inanç ile gerekçelendirilmektedir, başka bir şey ile değil. BonJour, bir inancın gerekçelendirilmesi konusunda, temel olarak kişinin kendi inanç sistemine erişebilirliğinin ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu erişebilirlik BonJour'a göre, mantıksal olarak bir erişebilirliktir. Yani bir inancın neden kabul edilmesi konusunda mantıksal bir erişimden bahsetmektedir.

BonJour, bu durumda bağdaşımın dışsalıcı türünü benimsemenin olasılığını ele alır ve bu durumda kişinin bir inancı kabul etmede, kendi inanç sistemine ulaşmanın gerekemeyebileceğini dile getirir. Fakat bu durumda temelciliğe karşı yapılan eleştirilerde bağdaşımın haklı durumda olamayacağını ve savunamayacağını belirtir. Fakat bağdaşım teorisinin asıl dayanağının kişinin kendi sistemine erişebilirliği ise, böyle bir erişimin örtük ya da içkin olarak çözümlemek gerektiğini ele alır. BonJour bu durumda, bazı inançların kişinin inanç sistemine ihtiyaç olmadan kabul edildiğini öne sürer ve bu inançların kendiliğinden gerekçeli olarak nasıl kabul edildiğini sorgular. Bağdaşımın kendisine dayandırılarak böyle bir gerekçelendirmenin olamayacağını vurgular ve dışsalcılığın bu yüzden dışarıda bırakılması gerektiğini savunur. BonJour eleştirilerinden sonra, asıl önemli olanın kişinin bir inancı kabul etmesindeki gerekçedense, kişinin bir kesin inancı kabul etmesinde gerekçeli olup olmadığını savunur. Yani kişinin bir inancı kabul etmesinin onun direkt olarak gerekçeli olduğu anlamına gelmediği farkını burada ortaya koymaya çalışmaktadır.

BonJour'a göre bağdaşım teorisinde ele alınan temel durum inançların bir arada bulunması ise, bu durumda tek bir inancın gerekçeli olup olmaması durumundansa, tüm sistemin ele alınması, hatta yalnızca bu sisteme yoğunlaşılması gerektiğini savunmaktadır. Bunun nedeni, empirik gerekçelendirme için, böyle bir sistemin varsayılması, bu sistemin yaklaşık olarak ele alınmasını gerektirdiğini dile getirir. Empirik gerekçelendirme için bir inanç sisteminin olduğu varsayılıyorsa, bu durumda kişinin buna erişebilir olması da varsayılmaktadır. Bu durumda ise BonJour, varsayılan ve erişebilir olan bu sistemin kendisi için gerekçeli olduğunu dile getirir. Bir inanç sistemine tutunmak, bağdaşımın gerektirdiği sisteme mantıksal erişim gerektiriyor ve anlam olarak yeterli olarak açıklanıyorsa bu sanısal bir varsayımdır.⁴¹

⁴¹ BonJour, 1985: 103.

BonJour, sanısal varsayımın sadece, temsili inanç sisteminin yaklaşık olarak doğru olduğunu açıklar. Bu durumda kişinin inanç sisteminin tamamen ya da bir bölümünün yanlış olamayacağını vurgulamaya çalışır çünkü kişinin kabul sisteminde bir hata bulunması gerekçelendirmeyi sarsabilmektedir. BonJour'a göre inandığımız şeyler bildiğimiz şeylerdir. Yani bir şeye inanmak onu bilmek ile eşdeğer olabilir. Yaklaşık olarak doğru olduğunu kabul etmek, bu durumda kişinin neden kendi inanç sistemine erişmesi gerektiğini ve güvenebildiğini bir nevi açıklamaktadır.

3.2.3. Bağdaşım ve Gözlem Unsuru

BonJour'a göre, bağdaşım teorisinin karşılaştığı en önemli üç eleştiri bulunmaktadır. Bunlardan biri girdi argümanıdır ve BonJour'a göre, yapılan argümanlar ve bu argümanlara verilen cevaplar sonucunda tam olarak bir çözüme ulaşamayacağını belirtmektedir.

Gözlemsel inançlar karakter olarak çıkarımsal olmayan inançlar grubuna girmektedir. İlk bakışta gözlemsel inançlar, çıkarımsal olmayan, yani başka inançlar tarafından türemeyen bir yapıya sahiptirler. Bu durumda gözlemsel inançların bağdaşım teorisi ile ilgili çelişkilerin olduğu öne sürülmektedir. Gözleme dayalı inançlar, çıkarımsal bir süreçten geçmemekte hatta direkt ve doğrudan olarak karşımıza çıktığı gerçeği göz ardı edilememektedir. BonJour'un bu durumda verdiği cevap, daha doğrusu üzerinde durduğu nokta, karakteristik olarak çıkarımsal olmayan gözleme dayalı inançların, çıkarımsal olmayan bir yolla bize ulaştıkları için, çıkarımsal olmayan olarak nitelendirilmemesidir.⁴² Aslında onun vurgulamak istediği şey bir bilgi ya da inancın ne yol ile bize geldiği farkını ortaya koymaktır. Çıkarımsal olarak ulaşılan bilgi ya da inancın, diğer inanç ya da bilgilere dayalı olarak mı gerekçelendirilmektedir? Yani bu durumda çıkarımsal olmayan gözlemsel inançlar çıkarımsal olmayan bir yol ile mi gerekçelendirilmektedir? BonJour, bağdaşım teorisini destekleyen ve savunanlar için en iyi cevabın, her inancın çıkarımsal olarak ortaya çıkamayacağını benimsemek olduğunu savunur. Sadece çıkarımsal olarak kabul edildiği takdirde gözlem unsurunun dışarıda bırakılması gerekir. Bu durum ise dış dünya ile ilgili tüm bilgi daha doğrusu bilgi olarak kabul edilen şeylerin dışarıda bırakılması anlamına gelmektedir. Bir insanın inanç sisteminde bulunan tüm inançların tamamen inançların birbirinden çıkarılabildiği yani çıkarımsal bir ilişkiye dayanamayacağı üzerinde durulmaktadır.

BonJour, bağdaşım teorisi için gözlem faktörünün nasıl olduğunu açıklamak için bir örnek sunmaktadır. Bu örnekten yola çıkarak bağdaşım teorisinin gözlem girdisini nasıl kabul ettiğini, daha açık bir ifade ile, gözleme dayalı inançların nasıl gerekçelendirildiği ve diğer

⁴² BonJour, 1985: 113.

inançlarımızla bu inançların nasıl bağdaştığını göstermeye çalışılmaktadır. Örnek şu şekilde gelişmektedir: masamda oturuyorum ve masamda kırmızı bir kitap olduğuna dair bir inanca sahip olmaktayım. Fakat bu inanca basitçe inanmıyorum, şekli, boyutu vb. özelliklerinden dolayı böyle bir inanca varmaktayım. Fakat burada önemli olan şey burada kırmızı bir kitap olduğu sonucuna varmamamdır. Yani çıkarımsal olarak masada kırmızı bir kitap vardır inancına ulaşmamaktayız. Gözlemsel olarak böyle bir inanç, yani masada kırmızı bir kitap vardır inancı bize bir anda gelir. BonJour, bu türden inançlar için bilişsel spontane (İng. *cognitively spontaneous*) olarak adlandırmaktadır.⁴³ BonJour'a göre bu gözlemsel inançlar varsayımsaldırlar.

İnanç ve bilginin gerekçelendirilmesi söz konusu olduğunda, varsayımsal olan bu tür inançların gerekçelendirilmesi nasıl söz konusu olabilmektedir? BonJour bu tür inançların gerekçeli olduklarını açıklamaya girişir ve gözleme dayalı olarak karşımıza çıkan inançların K1 türünde olduğu, (burada tür gözlemsel inançlar), C1 koşullarını sağlaması (ışığın yeterli olması, gözlerin sağlıklı görmesi, vb.) durumunda gerekçeli olduklarını savunmaktadır. Bu durumda masada kırmızı bir kitap olduğuna dair inanç şu şekilde gerekçelendirilmektedir:

- (1) Masada kırmızı bir kitap olduğuna dair K1 türünde bilişsel olarak spontane gelişen bir inancım var.
- (2) C1 koşulları mevcuttur.
- (3) C1 koşullarında oluşan, bilişsel olarak spontane gelişen K1 türündeki görsel inançlar, yüksek olasılıkta doğrudurlar.

Bu yüzden, masada kırmızı bir kitap olduğuna dair inancım yüksek olası doğrudur. Bu yüzden masada kırmızı bir kitap vardır.⁴⁴

Böyle bir tanım ardından eleştiriler de almıştır ve BonJour bu durumda bu tanımın gözlemin tüm çeşitleri için geçerli olması gerektiğini vurgulamaktadır. Yapılan eleştirilerden biri, BonJour'un da üzerinde durduğu, bir şeyin yokluğunun anlaşılması bilgi olarak nitelendirilebilir mi? yani masada kırmızı bir kitabın olmayışı da gerekçelendirilmiş bir inanç olarak nitelendirilebilir mi?

- (1) Masada mavi bir kitap olduğuna dair K1 türünde bilişsel olarak spontane gelişen herhangi bir inancım yoktur.
- (2) C1 koşulları mevcuttur.

⁴³ BonJour, 1985: 117.

⁴⁴ BonJour, 1985: 118.

(3) Eğer masada mavi bir kitap olduğu doğru olsaydı, C1 koşulları da mevcut ise, masada mavi bir kitap olduğuna dair, büyük olasılıkla bilişsel olarak spontane gelişen K1 türündeki bir inancım olurdu.

O halde, masada mavi bir kitap olduğuna dair inancın doğru olması olası değildir.

O halde, masada mavi bir kitap yoktur.⁴⁵

BonJour bu şekilde oluşan bilginin, gözlemle bu şekilde bağlantı kurulabileceğini söylemektedir. Bunu ortaya sürmesinin nedeni ise, bilişsel olarak spontane gelişen masada bir kitap var inancının yalnızca kitabın gözlenmesi ile ulaşılabileceğinin savunulmasıdır. Gözlemimiz dışında olan, ya da daha doğrusu olmayan bir şeyin inancı ile ilgili sorgulamaya girildiğinde bir çıkmaza girildiği düşünülmektedir. Verilen tanım ile masada mavi bir kitabın olmamasının da gözlem unsurunun bir sonucu olarak gösterilmeye çalışılmaktadır.

Gözlem unsurunun getirdiği eleştirilerden biri de yukarıda da ele alınan C1 koşulları ile ilgilidir. BonJour öncelikle kişilerde bu tür arkaplan inançlarının olduğunu, kişinin de bunları hatırladığı üzerinde durmaktadır. Hatırlamak burada kişinin bu bilgilere ulaşabilmesi olarak da tanımlanabilir. Bunun nedeni bilişsel olarak spontane gelişen inançların, beraberlerinde başka inançları da getiriyor olmasındandır. Bunlardan örnek olarak ele alınabilecek olan etmen ışığın yeterli olması olarak gösterilebilir. Bu durumda ışığın yeterli olması da epistemik olarak gerekçelendirilmiş bir inanç olarak karşımıza çıkması gerekmektedir. İşte bizde varolan ve bilinçli ya da bilinçsiz olarak ulaşılan bu koşul, masada bir kitap vardır gibi bir inançla bize aynı zamanda ulaşmaktadır.

3.2.4. Bağdaşım ve İçgözlem

Bağdaşım teorisi için gözlem unsurunun açıklanması sonucunda birtakım eleştiriler ortaya çıkmıştır. Gözlem unsurunun içine dahil olan içgözlem unsuru da bu eleştirilerin başında gelmektedir. Gözlem unsurunun bağdaşım teorisi için nasıl gerekçelendirilmesi gerektiğine dair tanımların sunulması, iç gözlem için de böyle bir tanımın sunulmasını gerektirmiştir. BonJour'a göre, iç gözlem unsurunun gerekçelendirilmesi gerekmesinin sebebi, bazı durumlarda bilişsel olarak spontane gelişen inançlar için, gözlem unsurunun gerekçelendirilmesi için gereken koşullar için ve gözlem inançlarının özel bir inanç türüne dahil olduğu düşüncesidir.⁴⁶

Taslak olarak pozitif bir iç gözlem için gerekçelendirme şu şekilde tanımlanabilir: (Q burada acı çekmek gibi aklın durumları ile ilgili önermelerdir.)

(1-I) K1 türünde bilişsel olarak spontane gelişen bir Q inancım var.

⁴⁵ BonJour, 1985: 121.

⁴⁶ BonJour, 1985: 132.

(3-1) Bilişsel olarak spontane gelişen K1 türündeki inançlar olası doğrulardır.

O halde, Q inancım olası doğrudur.

O halde, Q.⁴⁷

Öncül (1-1)'in gerekçelendirilmesi sanısal varsayıma (İng. *Doxastic Presumption*) dayalıdır. Yani bir şeye inanmamız aynı zamanda bu şeyi bilmemiz demektir. Yani acı çektiğim inancına sahip olmam benim için gerekçelidir çünkü acı çektiğimi bilmekteyimdir. Fakat burada anlaşılması zor olan şey aklın durumlarının bir başkası için nasıl gerekçeli olabileceğidir. Aklın durumları olarak nitelendirebileceğimiz, hislerimiz, inançlarımız vb. yalnızca bizim zihnimizde olan ve dış dünya ile hiçbir şekilde açıklanamayan durumlardır. BonJour bu öncülleri sentetik ve analitik olarak ayırmaktadır. (Analitik önermeler bize yeni bilgi vermezler, sentetik önermeler ise bize yeni bir bilgi verirler.) Öncül (1-1) analitik olarak doğru niteliğine sahip olabilmektedir.

Öncül (3-1) ise tamamen bir sentetik bir iddiadır ve epistemik olarak bir yapıya sahip değildir. Fakat öncül (1-1) in sonucunda geliştirilmesi sonucunda gerekçelendirilmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. BonJour'un burada anlatmaya çalıştığı şey, öncül (3-1) analitik bir önerme olmamasına rağmen gerekçeli olduğudur. Bunun sebebi olarak açıkladığı koşul ise apriori bir yapıya sahip olmalarıdır.

Burada aslında vurgulanmak istenilen şey, acı çekmek gibi mental bir durumun dış dünyada bir karşılığı olmadığı için nasıl gerekçelendirilmesinden bahsedilebileceği sorunudur. Bir önceki konuda ele alınan gözlem unsuru için birtakım koşulların sağlanması gerekiyorken, iç gözlem unsuru için neden böyle koşulların olmadığı eleştirisine maruz kalınmaktadır. Dış dünyada bulunan bir nesnenin gerekçelendirilmesi başka koşulları da beraberinde getirirken, dış dünyada karşılığı bulunmayan örneğin acı hissinin gerekçelendirilmesi birtakım koşulları gerektirmez mi? Gözlem ve iç gözlem farkını ortaya konmasından sonra böyle bir durumda BonJour, daha öncede ele alınan sanısal varsayım çözümünü sunmuştur.

Öncül (3-1)'in bağdaşım teorisi için gerekçelendirilmesi, başka inançların hatta inanç sistemimizin tamamının gerekçelendirilmesine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Yani iç gözlemsel bir inancımız diğer inançlarımız ile bağdaşım sağlıyorsa ve sistemin dışında kalmıyorsa gerekçeli olması söz konusudur. Yine de içgözlemin yanıltıcı olabileceği konusunda eleştiriler mevcuttur ve bu eleştirilerden biri gözlem unsurunda da olduğu gibi eğer inancın kendisi mevcut değilse, böyle bir inancın olmadığına dair bir gerekçenin sunulması eleştirisidir. Yani acı çekmiyorum gibi bir inanca sahip olmam için, o anda acı hissini yaşamıyorumdur. Fakat hissin o anda olmaması acı hissini fark etmemizi nasıl

⁴⁷ BonJour, 1985: 133.

sağlayabilir? Bu durum tıpkı dış dünyada karşılığı bulunmayan bir şeyin yokluğundan nasıl bahsedilebilir sorunu gibi gelişmektedir.

Q özel bir türde ruhsal bir durum (aklın durumları) olarak belirlenirse;

(1-IN) K1 türünde, bilişsel olarak spontane gelişen Q inancına sahip değilim.

(2-IN) C'' koşulları mevcuttur.

(3-IN) Eğer Q doğru olsaydı, C'' koşulları da sağlanmışsa, bilişsel olarak spontane gelişen K1 türünde bir Q inancına sahip olmam olasıdır.

O halde, Q inancımın doğru olması olası değildir.

O halde, Q durumu söz konusu değildir.⁴⁸

BonJour, birçok kez sanısal varsayımı vurgulamış ve bağdaşım teorisi için önemli olan unsurun, kişinin kendi inanç sistemine erişebilir durumda olabilmesidir. Yani içselci olarak kişi kendi sisteminin ve inançlarının farkında ise empirik gerekçelendirmenin söz konusu olabileceğini vurgulamaktadır. Gözlem ve iç gözlem konularını bu kadar ayrıntılı olarak ele alması ise, bağdaşım teorisi için önemli bir rol oynadığını belirtmesinden kaynaklanmaktadır. Bu iki unsur, bağdaşım teorisinin karşı argümanlara karşı başarılı bir savunma yapabilmek için önemli rol oynadıklarını vurgulamaktadır. Sanısal varsayım ise çözüm olarak öne sürülmüş, yani kişinin bir şeyi bilmesi aynı zamanda ona inanmasını da gerektirmesi, gözlem olarak edinilen bilgilerin gerekçelendirilmesi için büyük bir etkidir.

3.2.5. Karşı Argümanlara Karşı Cevapları

BonJour, Bağdaşım teorisine karşı yapılan argümanlardan en önemlileri olarak girdi argümanı ve alternatif bağdaşım sistemleri argümanı olarak belirtmiştir. Bunun nedeni ise bu iki argümanın, bağdaşım teorisinin temel noktalarına karşı yapılan eleştirilerden kaynaklanmaktadır. Yani bu iki argüman bağdaşımın belirleyici noktalarına dair önemli unsurlar taşımaktadır. Sırası ile bunları incelediğimizde, girdi argümanı, empirik gerekçelendirmenin extrateorik (İng. *extratheoretic*) dünyadan herhangi bir girdi kabul etmediğini öne sürmektedir. BonJour'un gözlem unsuru ile ilgili görüşleri ele alındığında görülmektedir ki bu iddianın, yani girdi kabul edilmediğine dair iddianın hatalı olduğu gösterilmeye çalışılmaktadır. BonJour'a göre bu tür bilgilerin, daha doğrusu dış dünyadan alınan bilgilerin doğru olduğu gösterilmeye çalışılmamaktadır. BonJour'a göre önemli olan sistemdeki inançlarla içsel bir bağlantının kurulmasıdır.⁴⁹ Çünkü sistemdeki bu tür inançlar, yani dış dünya tarafından edinilen inançlar zaten olası doğrular olarak kabul edilmektedir ve

⁴⁸ BonJour, 1985: 136.

⁴⁹ BonJour, 1985: 139.

bu tür inançlar bize kendiliğinden gelmektedir. Yani çıkarımsal olarak bu tür bilgilere ulaşmamaktayızdır.

Fakat dış dünyadan alınan bilgilerin bir inanç sisteminde olan inançlarla bağdaşması beklenemez. Çünkü bu tür inançları destekleyebilecek ya da tamamlayabilecek başka bir inancın bulunması muhtemel olmayabilir. Bu durumda bir inanç sistemi bu gözleme dayalı inanç ile sınanabilir, sistem tekrar düzenlenebilir ve hatta bu gözleme dayalı inanç ile güvenilirliği sarsılabilir. Bir inanç sisteminin inançlarından biriyle çatışan (çelişen) herhangi yeni gözleme dayalı bir inanç, sistemde iki inanç arasında bir seçime zorlayabilir. Bu durumda yapılan seçimdeki temel unsur, alternatiflerin göreceli bağdaşımıdır. Yani bu durumda birden fazla inanç sisteminin olduğu kabul edilmektedir. Bu inanç sistemlerinin ayrılması inançların özellikleri tarafından belirlenmektedir, örneğin gözleme dayalı inançlar bir sistemde tutulurken, dine dayalı inançlarımız da farklı bir sistem tarafından tutulmaktadır. Burada yapılmaya çalışılan şey, örneğin gözleme dayalı bir inancın, gözleme dayalı olmayan bir inanç ile çelişme olanağını ortadan kaldırmaya çalışılmaktadır. Fakat verilen cevap yeterli olmamaktadır çünkü bir bilişsel sistemin dış dünyada karşılığının bulunmaması sonucunda ne kadar güvenilir olabilir düşüncesi öne sürülmektedir. Yani neden dış dünyadan edinilen inançların bağdaşım olabileceği düşüncesi sorgulanmaktadır.

BonJour, bu eleştirilerin ardından bir gerekliliği öne sürmektedir. Bu gereklilik onun deyişi ile gözlemsel gerekliliktir (İng. *observational requirement*) ve buradaki düşünce apriori olarak gerekçeli olmayan bir inancın gözlemsel olarak kontrol edilmesidir.⁵⁰ Gözlem gereksinimi, inanç sisteminde doğru olasılığı yüksek ve spontane inanç ile ilişkili bir inancın olmasının gerekliliği ile ilgilidir. BonJour, bu gerekliliği inanç sisteminde bulunan bir kural olarak öne sürmektedir yani sistemde bulunması gereken bir prensip denilebilir ve tüm inanç sistemlerinde bulunması gerektiğini belirtmektedir.

Alternatif bağdaşım sistemleri argümanına gelindiğinde ise BonJour, neden aynı zamanda birden fazla, içlerinde bağdaşım ilişkisi olan inanç sistemlerinin olabileceği konusundaki eleştirilerin mantıklı olabileceğini öne sürmektedir. Fakat bu eleştirilerin bağdaşım teorisine karşı olmadığını vurgulamaktadır. Bu eleştirinin empirik bir dizi inançlar için geçerli olduğunu vurgulayarak, aslında temelcilik için de bu durumun geçerli olduğunu vurgulamaya çalışmaktadır. Aslında burada fark olarak ortaya koymaya çalıştığı şey, biz birtakım inançlara sahibizdir fakat bunları sınıflandırabiliyoruz ve bu durumda bu sınıflandırılan inançlar da farklı bağdaşım sistemleri ile aynı pozisyona gelmektedir. Bu

⁵⁰ BonJour, 1985: 141.

durumda bilgi ya da inançların ayrı sınıflara konumlandırılması ile, aslında bu eleştiri yalnızca bağdaşım teorisine karşı yapılan bir eleştiri olmamaktadır.

BonJour, her zaman birden fazla ve eşit sayıda bağdaşım olan empirik sistemlerin olabileceğini fakat seçim konusunda bağdaşım teorisinin kararsız kalacağını vurgulamaktadır.⁵¹ Fakat bunun önemli olmadığını çünkü örneğin gözleme dayalı bir girdi inanç sistemine girdiğinde neden kabul edildiği konusunda bir soruşturma gerçekleştirmemekteyizdir. Bağdaşım teorisine karşı yapılan eleştiri aslında keyfi olarak bir yapının oluşturulduğu yönündedir. Yani keyfi olarak bir dizi inanç, kişinin inanç sistemi ile bağdaşmadığı için, birden fazla inanç sisteminin olduğu düşüncesinin öne çıkarılması eleştirilmektedir. BonJour'un bu konudaki cevabı ise, gözlemsel gereklilik (İng. *observational requirement*) ile böyle bir keyfilik durumunun olamayacağını belirtmektedir. Yani keyfi olarak sistemlerin oluşturulması gözlemsel gerekliliği yeterli hale getirmemektedir. Gözlemsel gereklilik prensibinin keyfi olarak birden fazla bağdaşım inanç sistemleri oluşturulmasına engel olduğunu savunmaktadır. Bunun nedeni ise, BonJour, gözlemsel gereklilik prensibi ile örneğin gözleme dayalı inançların bir sistemde bulunması, ahlak inançlarımızla ilgili inançların bir arada bulunması gibi bir ayrımın önüne geçildiğini vurgulamaktadır. Daha açıklayıcı bir ifade ile böyle bir prensibin bulunması ile zaten keyfi olarak bağdaşım inanç sistemlerinin oluşturulamayacağını dile getirmektedir.

Eşit sayıda ve eşit derecede bağdaşık inanç sistemleri olduğunu varsaydığımızda, BonJour bir örnek ile bu argümanı cevaplandırmaya çalışmaktadır. Diyelim ki gözleme dayalı inançlardan oluşan bir inanç sistemimiz var. Bunun dışında bir inanç sisteminin daha olduğunu varsayalım ve bu sistemdeki inançların da gözleme dayalı olarak oluşan inançlar olduğunu varsayalım. Alternatif inanç sistemleri argümanına göre, bu iki sistemden birisinin seçilmesi gereklidir. BonJour bunu eleştirerek neden bu ikisi arasında bir seçim yapması gerektiğini anlamadığını vurgular. Çünkü bu iki sistem arasında bir seçim yapılması demek, hangisinin daha tutarlı olduğunu, ya da hangisinin daha bağdaşık olduğuna karar vermek demektir. Oluşturulan yapının, yani birden fazla inanç sistemlerinin, eşit derecede ve eşit sayıda olduğu vurgulanmışken, neden bir seçime gidilmek istensin; çünkü bu iki sistemin zaten doğruluk dereceleri ve güvenilirlik dereceleri aynı düzeydedir. Fakat argümanın devamında eşit olarak bu inançlar bulunuyorsa neden iki ayrı sisteme gerek duyulmaktadır eleştirisi gelmektedir. Bu durumda da BonJour, açıklama unsurunun etken olduğunu vurgulamaktadır ve açıklama durumuna göre inançların sistemlere ayrılabilceğini savunmaktadır.

⁵¹ BonJour, 1985: 144.

Bu iki argümana verdiği cevaplardan da anlaşılmaktadır ki BonJour özellikle bu iki argümanı dikkate almıştır. Fakat bunlara verdiği cevaplar doğrultusunda anlaşılmaktadır ki BonJour, yapılan eleştirilerin aslında genel eleştirilerdir. Burada yapılmak istenilen aslında bağdaşım teorisini teorisini çürütmek iken, yapılan eleştiriler empirik gerekçelendirmenin yapısına dair yapılmaktadır. BonJour bu eleştirileri temelcilik vb. gerekçelendirme teorileri için de geçerli olduklarını anlatmaya ve göstermeye çalışmıştır.

3.2.6. Bağdaşım Teorisi ve Doğruluk

BonJour'un önemli olarak ele aldığı argümanlardan biri de bağdaşımcılık teorisinin doğruluk ile ilgili yapılan eleştirisidir. Bu argümana göre, inançların gerekçelendirilmesi peşinde olan kişi aynı zamanda doğrunun da peşindedir.⁵² Bu durumda bağdaşımcılık teorisine doğruya yardım eden konumdadır.⁵³ Argümanın devamında iddia edilen durum ise, teorisinin başarılı olabilmesi için aynı zamanda doğru ile ilgili bağlantısının kurulması gerektiği savunulmaktadır. Yani epistemik gerekçelendirme için gerekli olan bağdaşımcılık teorisinin aynı zamanda bilginin doğruluğu konusunda da başarılı bir sonuç vermelidir. Bu argümana verilen cevaplar ile aslında gerekçelendirme ve doğruluk arasında tam olarak bir bağ olamayacağı durumunu öne plana çıkarmaktadır. Daha önce de ele alındığı gibi, bağdaşımcılık teorisinin amacı, bilginin gerekçelendirilmesi ile ilgilidir. Bilginin doğruluğu ayrı bir boyut olup, bunun sorgulanması bile başarısız sonuçlara neden olmaktadır.

BonJour'a göre, bağdaşımın amacının doğruluk olması durumunda, bağdaşımcılığın öne sürdüğü inanç sisteminin kabul edilmesi gerekli olmayacaktır. Yani eğer amaç doğruluk ise, gerekçelendirme ve bağdaşım olan inanç sistemleri yapısının doğruluk ile ilgisi kalmayacaktır. Önceden de belirtildiği üzere, gerekçelendirilmesi için ele alınan inançlar zaten doğru olarak varsayılan inançlardır. Yani bu inançların doğru oldukları varsayılmaktadır. Şüphecilerin de dikkat çekmeye çalıştığı doğru bilgi var mıdır? sorusu karşısında da verilen cevap aynıdır. Bu durumda ele alınan bilgilerin doğru oldukları varsayılmakta ve gerekçelendirme yapısına bu şekilde bakılmaktadır.

BonJour, bağdaşımcılık teorisinde inançların gerekçelendirilmesi konusunda ele alınan inançların doğru olarak ele alındığını vurgulamaktadır. Yapılan tanımlar ve açıklamalarla özellikle bu konuya dikkat çekmeye çalışılmaktadır. Yapılan tanımlamalarda olası doğru gibi

⁵² Laurence BonJour doğru sözcüğünü kullanırken realist bir doğruluk anlayışına sahiptir. Ona göre insanın bilgi sürecinde bilişsel hedefi yalnızca realistik anlamında doğru önermelere inanmaktır. BonJour, gerçekçi anlamda doğruluğa doğrudan erişemeyeceğimizi kabul eder. Bu nedenle yapabileceğimiz tek şey inandığımız önermelerin realistik anlamda doğru olduğuna inancımızı gerekçelendirmenin bir yolunu bulmaktır. BonJour'un doğruluk anlayışına ilişkin geniş bir inceleme için Aslan, 1995: 91-97 görülebilir.

⁵³ BonJour, 1985: 109.

açıklamalar bu durumun varsayımsal olarak ele alındığının işaretidir. Şüphecilerin iddiaları karşısında özellikle de varsayımsal olarak ele alınması, halüsinasyon, yanıltma gibi olasılıkların hiçbir zaman giderilemeyeceği ve emin olunamayacağı için gerçekleştirilmektedir. Önceden de belirtildiği üzere belki de gerçeklik bizi sarsacaktır.

3.3.Nicholas Rescher ve Bağdaşımcılık Teorisi

3.3.1. Ağ Sistemi

Rescher, bilginin yapısı konusunda bir soruşturmaya girer ve Aristoteles'ten süregelen en iyi gerekçelendirme yapısının Öklid bağıntısı olduğu düşüncesini açıklamaya girişir. Bu bağlantıya göre, birbiri ile kesişen paraleller, birbirini destekler niteliktedir ve bilgi de geometrideki aksiyomlar gibi temel olan inançlar bulunmaktadır. Temel olmayan inançların gerekçelendirmeleri olup olmadığına bakılmaksızın, temel olan inançlara dayandıkları sürece gerekçelendirilmiş olarak kabul edilmektedirler. Burada ele alınan yapı, temelciliğin de savunmuş olduğu linear yapıdır. Daha önce bahsedilmiş olan geri gidiş argümanına verilen cevaplar incelendiğinde böyle bir çıkarım yapmak olasıdır. Temelciliğe karşı yapılan eleştirilerin ardından alternatif sistem modelleri arayışına girilmiştir ve Aristoteles'ten süregelen bu yapı düşüncesine alternatif olarak ağ modeli öne sürülmüştür.⁵⁴

Bu modele göre, tüm inançlar bir bütün olarak görülmektedir ve tüm inançların birbiri ile ilişkilendirilmesi söz konusudur. Lineer şeklinde gelişen modelde tüm inançların birbiriyle bağlantısı olması söz konusu değil iken, böyle bir modelde bağlantıların kurulması sağlanmaktadır. Daha doğrusu böyle bir açıklama ile bağlantıların kurulma olasılığı kabul edilmiştir. Yani bir bilgi ya da inancı kabul etme sürecimiz, o inancın diğer inançlarla bağdaşım kuruyor olabilmesine bağlıdır. Bir şeyin nedeni daha doğrusu gerekçesi sorulduğunda, sonsuz bir çıkmaza girilmesi, ya da bir yerden sonra gerekçelerin sıralanamaması, bu inancın neden kabul edilmesi gerektiğine dair ikna edici bir açıklama olamamaktadır. Rescher, böyle bir açıklamayı öncelikle bilginin bir yapı ya da sistem olduğu düşüncesi doğrultusunda ele almaktadır ve bunun belirtmenin önemli olduğunu öne sürmektedir. Böyle bir yapıya sahip olduğu düşüncesi ile aslında, her şeyi anlamaya çalışan insanın, bilgi sürecini de anlamaya çalışmasından yola çıkarak elde edilmektedir. Bilginin yapısının bu şekilde sunulmasının ardından Rescher, bağdaşımcı teorisinin öne sürmüş olduğu bu ağ modelinin, Öklid bağlantısından daha başarılı olduğunu vurgular ve inançların gerekçelendirilmesi konusunda da böyle bir yapının gerekli olduğunu öne sürmektedir.⁵⁵

⁵⁴ Rescher, 1974: 698.

⁵⁵ Rescher, 1974: 708.

Fakat burada özellikle belirtilmesi gereken durum, Rescher'in bağdaşımcılığı doğruya ulaşmak için bir amaç olarak görülmesidir. Bu durumda ise bir inancın doğru olup olmadığı sistemdeki diğer inançlarla uyuşup uyuşmamasına, yani bağdaşıp bağdaşmamasına bağlıdır. Daha önce ele alınan bilgi teorilerinde buradaki kaygısının gerekçelendirme olduğu vurgulanmıştır. Bağdaşımcılık teorisi daha sonradan bilginin doğruluğu ile ilgili olarak da savunulmuştur ve doğruluğun bağdaşım teorisi olarak geliştirilmiştir. Önceden savunulan uygunluk (İng. *correspondence*) doğruluk teorisinde bilginin gerçeklik ile uygun düşmesi halinde bu inancın doğru olduğu savunulmaktaydı. Bu teoriye karşılık olarak ise bağdaşımcı doğruluk teorisine göre, bir inancın doğruluk niteliğini kazanabilmesi için diğer inançlarla uyumlu olması gereklidir ve bu inançlar bir arada bağdaşım olarak bulunuyorsa doğruluk niteliğini kazanmaktadır. Daha sonraki araştırmalarda ise görülmektedir ki uygunluk teorisinin terk edilmesi aslında farklı bir gerçekliğin olabilmesi argümanı karşısında tatmin edici bir cevabın olmamasıdır ve bağdaşımcı doğruluk teorisinde ise bu seçeneğin dışarda bırakılmasından kaynaklanmaktadır.

3.3.2. Temelcilik Teorisi ve Bağdaşımcılık Teorisi

Rescher *Epistemology: An Introduction to the Theory of Knowledge* adlı kitabında bağdaşımcı teori ile temelcilik teorisi arasındaki farkı ele almaktadır. Bu farkı ele alırken öncelikle Öklid sistemi ve ağ sistemi ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Rescher'e göre bağdaşımcılık ve temelcilik arasındaki önemli farklardan biri, özellikle bilginin yapısı konusunda, bilginin gerekçelendirilmesi ya da doğrulanması konusunda, temelciliğin temele aldığı inançların sayısının az olduğunu vurgular. Bağdaşımcılık teorisinin ise yapısı gereği inançların doğruluk dereceleri eşit olduğundan daha fazla sayıda inancın doğru olduğunu öne sürer. Yani bilginin sistemi ele alındığında bağdaşımcı teoride kesin olarak doğru olan bilgilerin sayısının fazla olmasının temelci teorinin terk edilmesine sebep olarak sunmaktadır. Doğru sayısının daha az olması, diğer doğruların bu temel doğrular ile açıklanmaya çalışılması durumunun temelcilik için bir eksi özellik olarak vurgulanmaktadır.⁵⁶

Temelcilik teorisi Aristokratik bir özellik taşıırken, bağdaşımcılık teorisi bu durumda daha demokratik bir özellik taşımaktadır. Sadece seçkin olan inanç ya da bilgilerden yola çıkarak düzenlenen sisteme karşılık olarak bağdaşımcılık teorisinde, inançların tam olarak eşit olmasa da aynı düzeyde doğruluk barındırdıkları öne sürülmektedir ve böyle bir durumda inançlara olan güvenilirlik derecesi artmaktadır.

⁵⁶ Rescher, 2003: 124.

Rescher'in üzerinde durduğu önemli ayrımlardan biri de, temelciliğin bir başlangıç noktasından başlamak zorunda bırakıldığı konusudur. Bu durumda temelcilik, yalnızca birkaç inançtan yola çıkarak bir sistem oluşturmaya çalışmaktadır ve güvenilirliği sorgulanmaktadır. Bağdaşımcılık teorisinde ise daha fazla inançtan yola çıkıldığı için güvenilirliğin tam olarak sağlandığı iddia edilemese de, temelcilik teorisine nazaran daha güvenilir olduğu öne sürülmektedir.

Bağdaşımcılık teorisinin sistemi ile temelcilik teorisinin sistemi karşılaştırıldığında şu farklar ortaya çıkmaktadır:

1. Temelci yaklaşımda bilgi, doğrudan bilgi ve türemiş (türev) bilgi olarak iki tür barındırırken bağdaşımcı yaklaşımda bilgi tek bir bütündür.
2. Temelci yaklaşımda deneyim, temel bilgi sağlarken (kesin doğrudan kanıtsal doğrular olarak), bağdaşımcı yaklaşım için sadece saf (raw) bilgi sağlar.
3. Temelci yaklaşımda, tüm söylemsel-endüktif veya tümdengelim-süreçler, eğer doğrular çıktı olmak zorundaysa, bilinen doğrulardan girdi gerekmektedir. Bağdaşımcılık ise bu konuda bir tutarlılık analizi yapar.
4. Temelci yaklaşımda ilk verilenler (doğuştan), tamamen tutarsız ve sabit değişmezlerken, bağdaşımcı yaklaşımda veriler, deneyimsel ve tutarlı unsurların karışımıdır. (saf veriler tutarsızdırlar fakat bağdaşımcı için bir bütünün parçasıdırlar ve bu yüzden düzenlenmeye ihtiyaçları yoktur.) Sonuç olarak:
5. Temelci yaklaşımda, epistemik analizlerin ilerleyen safhalarında ne olursa olsun, temel inançları hiçbir şey etkileyemezken, bağdaşımcı yaklaşımda gerigidiş döngüsü vardır ve analizler, yeni açıklamaların ışığında yeni değerlendirmeler mümkündür.
6. Temelci yaklaşımdan farklı olarak, bağdaşımcı analiz, özel ve genel önermelerin iyileştirilmesi için keskin bir eşitsizlik gerektirmez (gözlem ve yasalar arasında). Olgusal soruşturma için veri, temelcilerin geleneksel doğrudan kanıt anlayışından farklı olarak, belli hükümlerin elemanı değildir.
7. Temelci yaklaşımda, kanıt, kendinden tutarlı olmalıdır. Bağdaşımcı analizde ise böyle bir gerçek olmayan varsayıma gerek yoktur.⁵⁷

Rescher farkları bu şekilde sunduğunda, bağdaşım teorisinin daha başarılı sonuçlar verdiğini ve bu yüzden de bağdaşım teorisinin tercih edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Tüm bunlar ele alındığında, bilginin yapısı konusunda lineer bir sistemin seçilmesi, az sayıda temel bilgi ya da inançların olması temelcilik teorisinin baştan hatalı olduğunun göstergesi olarak sunulmaktadır. Bağdaşım teorisinde ise, bilgi ya da inançların eşit olarak olmasa da aynı düzeyde doğruluk ve güvenilirliğe sahip olması, bilginin yapısı ve gerekçelendirme konusunda daha ikna edici konumdadır. Rescher de bu farkları ortaya koyarak bağdaşım teorisinin neden tercih edildiğini göstermeye çalışmaktadır.

⁵⁷ Rescher, 2003: 125-126.

3.3.3. İdeal Bağdaşım

Genel anlamda, epistemik doğruluk bağdaşım teorisinde, p doğrudur, ancak ve ancak en iyi şekilde oluşturulmuş bağdaşım olan doğru önermelerin bir parçası ise.⁵⁸ Bağdaşım teorisinin doğruluk ile ilişkisi tanıma bakıldığında, gerekçelendirme için aynı koşullarla sağlanmaktadır. Tanımı açmamız gerekirse, bir inancın doğru olabilmesi için, kişinin inanç ya da bilgi sisteminde olan diğer önermelerle bir bütünlük, daha doğrusu bir bağdaşım sağlanmalıdır. Yani bu önerme diğer önermelerle birlikte bir uygunluk, uyum sağlamalıdır. Bu önermenin doğruluğunun kriteri, diğer önermelerle uyum içerisinde olup olmamasına bağlıdır.

Rescher bu tanımın ardından gelen eleştiriyi değerlendirmiştir. Bu eleştiri bağdaşımın doğruluk için bir kriter olması konusudur. Yani bir önermenin doğruluğu için bağdaşım teorisinin öne sürülmesi gerektiği eleştirilmiştir. Gerekçelendirme için bağdaşım bir ölçüt olarak karşımıza çıkabiliyorken, doğruluk için kesin bir ölçüt olarak öne sürülememektedir. Bağdaşım doğruluk için uygun olabilir fakat kesin doğrunun ölçütüdür denilemez. Daha önce de ele alındığı üzere, bağdaşımıcılık teorisinde ele alınan inançlar doğrulukları olası olarak nitelendirilmişlerdir. Yani varsayımsal doğru olarak değerlendirilmektedir. Rescher'in de savunusu bu şekilde gelişmektedir ve bağdaşım teorisinin doğruluk için kesin bir ölçütü olarak öne sürmemektedir.

Rescher'in yaptığı tanım incelendiğinde, gerekçelendirme için bağdaşım teorisinin öne sürdüğü tanıma çok yakın bir tanım olduğu görülmektedir. Fakat aynı zamanda bir çelişkinin olduğu da görülmektedir. Burada oluşan çelişki, tanımın aynı şekilde doğruluk için düzenlenmesi, bağdaşım teorisinin gerekçelendirme için gerekli olduğu düşüncesinin aynı şekilde doğruluk için de uygulanmaya çalışılmasından kaynaklanmaktadır. Bağdaşım teorisi bağdaşımın inançları gerekçelendirme için gerek/şart olarak öne sürülmesinin ardından gelen eleştiriler de olmuştur, fakat bu eleştirilerin ardından kesin ölçütü değildir gibi bir açıklama yapılmamıştır. Rescher yapılan eleştirinin ardından bağdaşımın doğruluk için kesin bir ölçütü olmadığını kabul etmekte, fakat yaptığı tanım ile doğruluk için bağdaşımı bir gereklilik olarak öne sürmeye çalışmaktadır.

Burada denilebilir ki, Rescher yeni bir doğruluk kuramını öne sürmeye çalışmıştır, fakat yeni bir fikir öne sürmemiştir. Var olan gerekçelendirme için bağdaşım teorisini doğruluk için de uygulanması gerektiğini düşünmüştür. Fakat gelen eleştirileri kabul ederek de sağlam bir temel oluşturamamıştır. Gerekçelendirme için bilgi ya da inançların doğruluğu başka bir konu iken, hatta varsayımsal doğru olarak ele alınırken, epistemik doğruluk için bu

⁵⁸ Rescher, 2003: 145.

teorinin öne sürülmeye çalışılması çelişkiden ibarettir. Bu durumda Rescher'in savunduğu ya da öne sürmeye çalıştığı doğruluk kuramını kabul etmek mümkün olmayacaktır.

3.4. Donald Davidson ve Bağdaşımcılık Teorisi

Donald Davidson, özellikle 1960'lı yıllardan sonra yaptığı çalışmalarla felsefe alanında ses getiren bir isim olmuştur. Analitik felsefe geleneğine bağlı olarak ilgilendiği konuların başında dil felsefesi, zihin felsefesi ve eylem felsefesi gelmektedir. Bu bölümde Donald Davidson'ın, *A Coherence Theory Of Truth and Knowledge* adlı makalesi ele alınarak, bağdaşım teorisi ile ilgili görüşleri açıklanacaktır.

3.4.1. Bağdaşım Teorisinin Doğası ve Yapısı

Davidson makalesinin başında, doğruluk ve bilginin bağdaşım teorisini savunduğunu belirtir ve aslında yapmaya çalıştığı şeyin uygunluk teorisine (İng. *correspondence theory*) karşı bir teori oluşturmaya çalışmamak olduğunu belirtir. Bu durumda savunduğu doğruluk ve bilginin bağdaşım teorisi, uygunluk teorisi ile karşılaştırılmaz. Davidson'a göre ise bunun nedeni, bağdaşımın beraberinde uygunluğu getirdiği görüşüdür.⁵⁹ Bu durumda bağdaşımın zaten uygunluk ile ilişkili olduğunu vurgulamaya çalıştığı gözlemlenmektedir.

Donald Davidson'a göre eğer doğruluk ile ilgili bir soruşturma söz konusu ise, bu soruşturma aynı zamanda epistemoloji ve bilgi ile de ilgilidir. Bu durumu öne sürmesinin sebebi ise, bilginin bağdaşım teorisini ele almadan, doğruluğun bağdaşım teorisini savunmaya çalışan kişileri eleştirmektir. Ona göre bağdaşım teorisinin yalnızca doğruluk teorisi olarak ele alınması yanlıştır. Eğer bağdaşım doğruluk için bir test ise, öncelikle bilgi ya da inançların bağdaştığını öne sürmek gerekmektedir. Davidson'a göre doğru ve bilgiyi bir araya getiren şey anlam (İng. *meaning*) dır. Eğer anlam doğruluğun objektif koşulu ise, koşulların tatmin edici olduğunu kişi nereden bilebilir. Davidson'a göre bu koşulların ikna edici olduğunu bilmenin doğruluk ve gerçeklik (İng. *reality*) arasındaki yüzleşmeye bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Fakat bağdaşım doğruluk koşullarının ikna edici olup olmadığını sına yöntemi ise, yüzleşme için anlamın ne olduğunu sorgulamaya gerek olmayacaktır. Davidson kendi görüşünü, yüzleşme olmadan uygunluk⁶⁰ olarak belirtmektedir.⁶¹

⁵⁹ Lepore ve Ludwig, 2006: 225.

⁶⁰ Lepore ve Ludwig, 2006: 225.

⁶¹ Davidson'a göre, bir cümlenin doğruluğunun dünyayı karşısına alması diye bir durum söz konusu değildir. Doğruluğu önermeler ve gerçeklik arasında tekabüliyet olarak değerlendiren teori savunulamazdır. Davidson'a göre inançlarımızın çemberinden dışarı çıkamayız. Ancak bu Davidson'un anti-realistik olduğu söylenemez. Davidson, dünya durumlarının inançlarımıza neden olduğuna inanır. Fakat savunulamaz bulduğu şey, dünya ile inançlarımız arasındaki bu bağlantının gerekçeliliği sağlayabileceği fikridir. Davidson'un doğruluk anlayışı hakkında daha ayrıntılı bir inceleme için Aslan 1995: 97-126.

Davidson bağdaşım teorisinin teori olarak kaldığını ve bu yüzden farklı görüşler olduğunu vurgulamaya çalışmaktadır. Kendi bağdaşım teorisini açıklamaya giriştiğinde ise, onun savunduğu bağdaşım teorisinin, kişiler tarafından tutulan inançlar ya da cümlelerin doğruluğunun anlaşılmasıdır. Bu durumda bir bilgi ya da inanca sahip olmak ve doğru olduğunu savunmak demek, aynı zamanda onu anlamaktır. Fakat Davidson bunu ifade ederken yanlış bir anlaşılma olan her tutulan inancın doğru olduğu görüşünü savunmadığını da belirtmektedir.

Donald Davidson, inançlardan bahsederken bunların insanların niyet, arzu, istek, duyu durumları olduklarını vurgular. Bu inançlar, kişilerin bir vücut içerisinde ve dışarısında, kişilerin neden olduğu ve neden olunduğu durumlar olarak öne sürülebilir. Daha basit bir deyişle, kişide oluşan bu durumlar inançlar olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu inançlar yalnızca bir etkenin sonucunda gelişmezler aynı zamanda etken durumundadırlar. Bu durumun sonucu olarak ise kişinin inanabileceği şeylerin sayısı tartışılmazdır. Davidson böyle bir açıklamanın ardından bir kişinin inançlarının tamamının doğru olamayacağını vurgular. Bir kişinin sahip olduğu sistemdeki inançların doğruluk koşullarının bilinmesi durumunda bile, tüm inançların doğru olduğunu vurgulamaktan kaçınmaya çalışmaktadır. Davidson'un başta vurguladığı bağdaşım teorisi açıklamasında doğru olan bağdaşık inançlar tanımlamasının ardından bir ayrımı göstermeye çalışmaktadır. Bu tanımda tüm inançların doğru olabileceği eleştirisinin önünü kesmeye çalıştığı söylenebilir.

3.4.2. Bağdaşım Teorisi ve Doğruluk

Bağdaşım teorisinin doğruluk için de bir kriter olması gerektiği görüşünün yanı sıra, Davidson, bağdaşımın neye inanıldığının doğru olduğunun garantisinin olmadığını vurgulamaktadır. Ona göre bağdaşım teorisinin sağlayabileceği durum, sistemdeki inançların en azından çoğunun doğru olduğunun garantisini verebildiğidir.⁶² Bu durum incelendiğinde aslında bağdaşım teorisinin doğruluk için kesin bir ölçüt olarak öne sürülemediği görülmektedir. Davidson'un başta yaptığı açıklamalarla aslında bu durumu, yani bağdaşımın yalnızca doğruluk ile ilişkilendirilmemesi gerektiğini vurgulamaya çalışmıştır.

Davidson doğru ile ilgili açıklama girişiminde öncelikle iki temel noktaya dikkat çekmeye çalışmaktadır. Bunlardan ilki, doğrunun şeylerle (nesnelerle) oldukları gibi uygunluk (İng. *correspondence*) içerisinde. Bu durumda bağdaşım teorisi kabul edilecekse, uygunluk teorisi ile tutarlı (İng. *consistent*) olmalıdır. İkincisi ise doğruyu bilebileceğimizi ortaya koyan bir bilgi teorisi, realizmin göreceli olmayan ve içsel olmayan bir formu olmalıdır. Bu durumda

⁶² Lepore ve Ludwig, 2006: 226.

da bağdaşım teorisi kabul edilecekse realizmin bir formu ile tutarlı olmalıdır. Davidson'a göre doğru ve inancın bağımsızlığı her bir inancın yanlış olabileceğini beraberinde getirebilmektedir. Fakat burada yapılmak istenilen asıl vurgu, sistemdeki tüm inançların yanlış olamayacağıdır. Davidson, inançlarımızın tamamının doğru olamayacağını ve bağdaşım teorisinin aynı şekilde doğruluğu garanti etmediğini tekrar vurgulamaya çalışmaktadır.

3.4.3. Duyum ve İnanç İlişkisi

Davidson temelcilik teorisinin savunmuş olduğu temel inançların, artık rağbet görmediğini ve bunun en başlıca etkeninin duyum olduğunu vurgulamaktadır. Bunun sebebi olarak ise, temelcilik teorisinin duyum yolu ile elde edilen inançların, temel inançlar olabileceği görüşünün kabul edilmemesidir. Davidson temelciliğe karşı yapılan ve sarsan eleştirilerden biri olan duyum ve inanç konusunun, temel inanç görüşünü temelden sarstığını iddia etmektedir. Ona göre, bir epistemik bilgi teorisinin, inanç ve duyum arasındaki ilişki ile duyuma dayalı inançların neden güvenilebilir olduğunu açıklayabilmesi gerekmektedir.⁶³

Davidson, duyu yoluyla elde edilen bilgi ya da inançların doğru olarak ele almaktadır ve bu durumda duyularımıza güvenmemiz gerektiğini vurgulamaktadır. Bu görüşünden hareket edildiğinde onun için duyularımız inanç ve bilgi için bir kaynak durumundadır. Bu düşüncenin beraberinde getirdiği durum ise, şüphecilerin öne sürmüş oldukları dış dünyanın bizi yanılttığı eleştirisidir. Davidson'ın bu duruma karşılık olarak verdiği cevap ise, duyum yoluyla elde edilen bilgi ya da inançların dış dünyada karşılıklarının olması onların gerekçeli olduklarının göstergesidir şeklindedir. Örneğin, 'masada bir kupa var' inancına sahip olan bir kimse için bu inancın doğruluğu ve gerekçesi masada duran kupanın kendisidir. Bu açıklama her ne kadar ikna edici bulunmasa da Davidson, şeylerin, yani nesnelerin, oldukları gibi olduğunu iddia eder. Yani bir şey bize yeşil renkte görünüyorsa, o şey yeşildir.

Davidson özellikle duyum konusuna değinir çünkü inanç ve dış dünya arasında bir köprü görevi gördüğünü vurgulamaktadır. Duyularımız aracılığıyla dış dünya hakkında bilgi edindiğimizi, hatta bilgi ve inancın kaynağı olduğunu belirtmeye çalışmaktadır. Fakat duyumun olmaması durumunda bilgi ile nasıl bir bağlantı olabileceği konusunda bir çıkmaza düşülmektedir. Duyuma sahip olunduğunun bilinmesi, yani farkındalığın burada önemli olduğunu vurgulamak önemli olacaktır. Duyuları sayesinde bir kişi bir şey gördüğünü ifade edemiyorsa bu durumda kişi için bu bilgi gerekçeli olmayabilir. Nedeni ise vurgulandığı üzere

⁶³ Lepore ve Ludwig, 2006: 228.

farkındalıktır. Davidson'a göre inanç ve duyum arasındaki bağlantı mantık değildir.⁶⁴ Bunun nedeni olarak ise çıkarımsal olarak bu tür bilgilere sahip olunmadığıdır. Davidson aradaki bağlantının nedensel olarak geliştiğini öne sürmektedir. Ona göre duyularımız inançlar edinmemize neden olur ve bu duyular bu inançların kaynakları durumundadırlar. Fakat yine de bu açıklamada bir eksiklik söz konusudur ve anti-bağdaşımcılar bu duruma hemen dikkat çekemeye çalışırlar. Bunun sebebi ise yapılan bu açıklamanın, duyu yoluyla elde edilen inançların neden gerekçeli oldukları sorununa bir açıklama getirmemesidir.

Davidson duyu ve dış dünya arasındaki bağlantı sorununu ele aldığı anda, Quine'ın dış dünyadan alınan enformasyonların (İng. *information*) kaynağının (İng. *source*) duyular olduğu görüşünü öne sürer. Quine'ın bu açıklamasında enformasyon ve kaynak kelimelerine dikkatleri çekmeye çalışmaktadır. Quine'ın yapmış olduğu bu açıklamada kaynak kelimesinin neden (İng. *cause*) olarak ve enformasyon kelimesinin de doğru inanç (İng. *true belief*) olarak algılanması gerektiğini öne sürmektedir.⁶⁵ Yine de duyu yolu ile elde edilen inanç ya da bilgilerin gerekçeli olduklarına dair tam bir açıklama yapılmamakla birlikte Davidson duyuların nedensel aracı olduklarını belirtir. Burada önemli olan durumun ise epistemik açıdan bir açıklama yapılmasıdır fakat bu durum söz konusu değildir.

3.4.4. Anlam, İnanç ve Doğruluk

Davidson'a göre anlam ve bilgi deneyime dayanmaktadır ve deneyim de duyuma (İng. *sensation*) dayanmaktadır. Fakat burada dayanmaktan bahsedilirken bu gerekçelendirme ya da kanıt anlamında değil, nedensel anlamdadır. Yani anlam ve bilgi nedensel olarak deneyimden gelmekte ve deneyim de nedensel olarak duyumdan gelmektedir. Fakat varılmaya istenilen açıklamada şüphecilerin yoluna girildiği görülmektedir, çünkü şüphecilerin de iddiası gerekçelendirilmiş inancın olamayacağı yönündedir. Davidson ele aldığı sorunlar ve verdiği cevaplarla aslında bir dilemmaya düştüğünü vurgulayarak, bir şüpheci için bir cevap verilemediğini, hatta bir cevabın olmadığını belirtir. Bu durumda ise, bir kişinin sahip olduğu bağdaşım olan inançların, o zaman için hatalı olmadığını varsaymasının bir nedeni olduğunu şüpheciye anlatmanın gerekli olduğunu vurgular. Yapılan hatanın sistemin tamamının gerekçeli olduğu düşüncesini vurgulayarak, sistemde bağdaşık olarak bulunan inançların arasında hatalı olanların da bulunduğunu vurgulamaya çalışmaktadır. Yine buradaki hatanın inançların gerekçeli olduklarına dair bir kanıt arayışına girildiğini, fakat bir neden arayışına girilmediğini vurgulamaya çalışmaktadır.⁶⁶

⁶⁴ Lepore ve Ludwig, 2006: 228.

⁶⁵ Lepore ve Ludwig, 2006: 230.

⁶⁶ Lepore ve Ludwig, 2006: 232.

Davidson bu tartışma ve açıklamaların ardından argümanının iki önemli vurgusu olduğunu belirtir. Bunlardan ilki, bir inancın doğru olması, kişinin bağdaşım olan inanç sistemindeki diğer inançlarla bağdaşım olmasına bağlıdır. Bunun temel noktası olarak ise bir kişinin inancın ne olduğunu bilmesine bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Bu inançların genel anlamda ele alınması tüm insanların inançlarını doğru olarak nitelenmesi demek değildir. Başkaları ile iletişime geçildiğinde, karşı tarafın da inanç sisteminin doğru olduğunun garantisi değildir.

Sözcüklerinin anlaşılmasını arzulayan bir konuşmacı, olası dinleyicilerini ne zaman cümlelerini onayladığı, yani onları doğru kabul ettiği konusunda sistematik olarak kandıramaz. Bu durumda anlam ve anlam ile bağlantılı olan inanç, kamu belirlemesine açıktır.⁶⁷ Bir yorumcunun öğrenmek istediği her şey o cümlelerde mevcuttur. Tıpkı konuşmacıda olduğu gibi, burada aynı zamanda etken olan yorumcunun inançlarıdır. Burada yorumcunun asıl problemi bir inancın ve buna bağlı olarak anlamın ne olduğunu bilmektir. Yorumcu inanç ve anlamın ne olduğunu bildiğinde, konuşmacının söylediği cümlelerin çoğunlukla doğru olduğunu da bilir. Fakat yorumcunun konuşmacının cümlelerini aynı zamanda anlayıp aynı zamanda yanlış olarak nitelendirmesi durumu söz konusu değildir. Burada anlatılmak istenilen durum, başkaları tarafından edinilen bilgilerin nasıl kabul edildiği ya da güvenilir olup olmadıkları durumunun soruşturulmasıdır. Davidson, burada etken olan durumun anlam ve inanç olduğunu vurgular. Davidson bu açıklamanın devamında daha önce de vurguladığı gibi, anlam ve inancın nedensel olarak ele alınması gerektiğini belirtir.

Davidson bağdaşım teorisini hem doğruluğun hem de bilginin gerekçelendirilmesi konusunda savunmuştur. Bağdaşım teorisi ile ilgili görüşlerini özellikle anlam, inanç, farkındalık ve doğruluk çerçevesinde anlatmaya çalışmıştır. Onun bağdaşım teorisi görüşüne göre, bir inancın gerekçelendirilmiş olması diğer inançlar tarafından desteklenmiş olmasına bağlıdır ve yine bu inancın doğruluğu, diğer inançlarla uyum içerisinde olmasına bağlıdır.⁶⁸

⁶⁷ Lepore ve Ludwig, 2006: 233.

⁶⁸ Lepore ve Ludwig, 2006: 238.

SONUÇ

Çalışmanın başında bağdaşımcılık teorisinin epistemoloji içindeki yerini belirleyebilmek adına çağdaş epistemolojide tartışılan konulara değinilmiştir. Özellikle bilginin yapısı sorunu ve gerekçelendirme sorununun bu dönemde etraflıca tartışıldığı görülmektedir. Bilmek fiilinden türemiş olan bilgi söz konusu olduğunda, kişinin belli bir şeyi kavraması ya da anlamasının nasıl bir süreçten geçtiği merak konusu olmuştur ve bu süreçte kişilerde oluşan bilginin nasıl bir yapıya sahip olduğuna dair tartışmalar çıkagelmiştir. Bu tartışmalardan özellikle gerekçelendirme ve bilginin yapısı söz konusu olduğunda, bu konudaki tartışmaların sonsuz gerileme argümanı etrafında tartışıldığı görülmektedir.

Sonsuz gerileme argümanına verilen cevaplar incelendiğinde, hakim olan ve birbiri ile tam bir karşıtlık içerisinde bulunan iki ana teoriden bahsedilmektedir. Bunlardan ilki ve felsefe tarihi boyunca hâkim olan temelcilik teorisidir. Temelcilik teorisinin bilginin yapısına dair savı, inançlarımızın bir bina gibi inşa edildiği yönündedir. Bu sava göre en alt katmanda temel inançlarımız bulunmaktadır ve binanın diğer katları, en alt katmana bağlı olarak gelişmekte ve gerekçelendirilmektedir. Temelcilik teorisine karşı gelişen bağdaşımcılık teorisi ise, bilginin yapısının bu denli düz olmadığı iddia ederek temel inançların varlığını reddetmektedir. Bu durumda bağdaşımcılık teorisinin öne sürdüğü bilgi yapısı daha karmaşık bir hal alarak, bir çember şeklinde olduğunu iddia etmekte ve bu çemberi oluşturan inançların birbiri ile bağdaşım içerisinde olduğunu öne sürmektedir.

Temelcilik teorisine karşı gelinmekle birlikte, bu teoriye karşı yapılan argümanlar ve eleştiriler olduğu gibi, bağdaşımcılık teorisine karşı yapılan argümanlar ve eleştiriler de bulunmaktadır. Bu çalışmada bu argümanlar incelenerek ve bağdaşımcılık teorisini savunan isimlerin verdikleri cevaplar ile bağdaşımcılık teorisinin nasıl kuvvetlendirilmeye çalışıldığı gösterilmiştir. Bağdaşımcılık teorisine karşı yapılan argümanların yanı sıra, yine bağdaşımcılık teorisini kabul ettirmek ve görüşlerini kuvvetlendirmek adına bağdaşımcılık teorisini destekleyen argümanlar da incelenerek, bağdaşımcılık teorisinin geliştirilmeye çalışıldığı gösterilmiştir.

Bağdaşımcılık teorisini savunan kişilerin azınlıkta olduğunu vurgulamakla birlikte, bu çalışmada bağdaşımcılık teorisi açısından önemli görülen dört isim ele alınmıştır. Bağdaşımcılık teorisini geliştirmiş olmaları açısından özellikle Keith Lehrer ve Laurence Bonjour'un görüşleri incelenmiştir ve bu isimlerle birlikte Nicholas Rescher ve Donald Davidson'ın görüşleri de ele alınmıştır. Rescher ve Davidson, bağdaşımcılık teorisini bir başka boyut olan doğruluk alanına uygulamaya çalıştıkları görülmektedir.

Bağdaşımcılık teorisi, bilginin yapısı ve gerekçelendirme problemlerinde temelcilik teorisine karşı olarak ortaya çıkan en iyi alternatif teoridir. Temelcilik teorisinin kalıplaşmış olan temel inançların kendiliğinden gerekçeli oldukları ve diğer inançların bunlara bağlı olarak gerekçelendirildiği görüşünde, neden bu temel inançların kendiliğinden gerekçeli oldukları sorularına cevap verilememesi, daha doğrusu ikna edici bir cevap verilmemesi karşısında bağdaşımcılık teorisinin temel inançları reddetmesi, bağdaşımcılık teorisine ılımlı bir yaklaşımı gerçekleştirmiştir. Söz konusu bir inancın gerekçeli olmasının temel bir inanca bağlı olması söz konusu iken, temel inancın nasıl gerekçeli olduğu belirsizdir. Bağdaşımcılık teorisinin savunusuna göre ise bir inancın gerekçeli olması sistemdeki diğer inançlarla uyum ya da bağdaşım içerisinde olmasına bağlıdır. Bu durumda bir inancın kabulü sistemdeki diğer inançlara bağlıdır ve inanç sistemindeki tüm inançların tamamı birbirini destekler niteliktedir. Söz konusu bir bilgi ya da inancın gerekçelendirilmesi ise, bağdaşımcılık teorisinin öne sürmüştüğü, diğer inançlarla bağdaşım ve uyum içerisinde olması kabul edilebilir bir gerekçelendirme teorisidir. Temelcilik teorisi ile karşılaştırıldığında, bilginin yapısı ve gerekçelendirme konusunda temel savlarının geçerliliği söz konusudur.

Bağdaşımcılık teorisinin gerekçelendirme için gerekli olduğu görüşünün yanı sıra, bu teori epistemolojide oldukça tartışılan doğruluk problemi için de öne sürülmektedir. Gerekçelendirme sorunu için bir koşul olarak bağdaşımın öne sürülmesi kabul edilebilir bir görüş iken, doğruluk için bağdaşımcılığın gerekli olması tartışılırdır. Epistemik bilgi için bağdaşımcılık teorisinde kabul edilen inançların doğrulukları bile varsayımsal olarak doğru kabul edilirken, başka bir deyişle, olası doğru oldukları öne sürülürken, bağdaşımın doğruluk için bir koşul olarak öne sürülmesi çelişkili bir durumdur.

Bağdaşımcılık teorisini doğruluk alanında da bir koşul olarak savunmaya çalışılmışsa da, aslında yeni bir doğruluk teorisinin öne sürülmediği açık bir şekilde görülmektedir. Bağdaşımcılık teorisinin doğruluk alanında da uygulamaya hatta kabul ettirmeye çalışan kişiler aslında bağdaşımı doğruluk için değil gerekçelendirme için öne sürmektedirler ve aslında yapılmaya çalışılan durum, bağdaşımcılık teorisinin bağdaşım koşulunu doğruluk alanına uygulamaktır.

Bağdaşımcılık teorisinin savında bağdaşım olan inançların doğru olma olasılıklarının arttığı yönündedir. Burada söz konusu durum bir derecelendirme iken, doğruluk alanında bir değerlendirme, derecelendirme söz konusu değildir ve bu durum bağdaşımcılık teorisinin doğruluk için bağdaşımın gerekliliği konusunda başarılı olup olamayacağı belirsizdir.

KAYNAKÇA

- Aslan, H. (1993). "Gerçekçilik Biçimleri". *Felsefe Kongresi*. 1993, Ankara.
- Aslan, H. (1995). *The Realism-Antirealism Debate In Contemporary Philosophy and Its Practical Implications*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aslan, H. (2004). "Bilim Felsefesinin Tarihi". *Felsefe Ansiklopedisi*. Etik Yayınları, İstanbul.
- Audi, R. (2011). *Epistemology: A Contemporary Introduction to the Theory of Knowledge*. Routledge, New York
- Audi, R. (ed.) (1999). *The Cambridge Dictionary of Philosophy*. Cambridge University Press, Singapore.
- Baç, M. (2007). Epistemoloji. *Felsefe Ansiklopedisi*. Babil Yayıncılık, İstanbul.
- Başdemir, H.Y. (2011). *Epistemoloji-Temel Metinler*. Hitit Kitap Yayınevi, Ankara.
- Bonjour, L. (1985). *The Structure of Empirical Knowledge*. Harvard University Press, USA.
- Bonjour, L. (2009). *Epistemology- Classic Problems and Contemporary Responses*. Rowman & Littlefield Publishers, United Kingdom.
- Bonjour, L. ve Sosa, D. (2003). *Epistemic Justification – Internalism vs. Externalism, Foundations vs. Virtues*. Blackwell Publishing, Oxford.
- Chisholm, R.M. (1989). *Theory of Knowledge*. Prentice-Hall International, New Jersey.
- Cook, R. T. (2009). *A Dictionary of Philosophical Logic*. Edinburg University Press, Edinburgh.
- Craig, E. (ed.) (2005). *The Shorter Routledge Encyclopedia of Philosophy*. Routledge.
- Dancy, J., Sosa, E., ve Steup, M. (2010). *A Companion to Epistemology*. Wiley-Blackwell, USA.
- Davidson, D. (1986). "A Coherence Theory of Truth and Knowledge." E, LePore, (Ed.). *Truth and Interpretation: Perspectives on the Philosophy of Donald Davidson*. Blackwell, New York, 307-319.
- Fumerton, R. (2006). *Epistemology*. Blackwell Publishing, Oxford.
- Gutting, G. (2009). *What Philosophers Know – Case Studies in Recent Analytic Philosophy*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Güçlü, A., Uzun, E., Uzun, S. ve Yolsal, Ü. (2008). *Felsefe Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Huemer, M. (2002). *Epistemology: Contemporary Readings*. Routledge, London.
- Klein, D.P. (1976). "Knowledge, Causality, and Defeasibility". *The Journal of Philosophy*, 73(20): 792-812.
- Klein, D.P. (1983). "Real Knowledge". *Synthese*, 55(2): 143-164.

- Klein, P.D. (1999). "Human Knowledge and the Infinite Regress of Reasons". *Philosophical Perspectives*, 13: 297-325.
- Lehrer, K. (1965). "Knowledge, Truth and Evidence". *Analysis*, 25(5): 168-175.
- Lehrer, K. (1968). "Belief and Knowledge". *The Philosophical Review*, 77(4): 491-499.
- Lehrer, K. (1977). "The Knowledge Cycle". *Nous*, 11(1): 17-25.
- Lehrer, K. (1984). "Coherence, Consensus and Language". *Linguistics and Philosophy*, 7(1): 4-55.
- Lehrer, K. (1988). "Metaknowledge: Undefeated Justification". *Synthese*, 74(3): 329-347.
- Lehrer, K. (1990). *Theory Of Knowledge*. Westview Press, USA.
- Lehrer, K. (1999). "Justification, Coherence and Knowledge". *Erkenntnis*, 50(2-3): 243-248.
- Lehrer, K. (1999). "Knowledge, Scepticism and Coherence." *Philosophical Perspectives*, 13: 131-139.
- Lehrer, K. (2002). *Self-Trust- A Study of Reason, Knowledge and Autonomy*. Oxford University Press, New York.
- Lehrer, K. (2005). "Coherence and the Truth Connection". *Erkenntnis*, 63(3): 413-423.
- Lehrer, K. ve Paxson, T. Jr. (1969). "Knowledge: Undefeated Justified True Belief". *The Journal of Philosophy*, 66(8): 225-237.
- Lemos, N. (2007). *An Introduction to the Theory of Knowledge*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Lepore, E. ve Ludwig, K. (2006). *The Essential Davidson*. Oxford University Press, New York.
- Martinich, A. P. ve Sosa, D. (2001) *Analytic Philosophy – An Anthology*. Blackwell Publishing, Oxford.
- Mehdiyev, N. (2011). *Çağdaş Epistemolojiye Giriş*. İnsan Yayınları, İstanbul.
- Moser, P.K. (ed.) (2002). *The Oxford Handbook of Epistemology*. Oxford University Press, Oxford.
- Murphy, P. "Coherentism in Epistemology". <http://www.iep.utm.edu/coherent/> (erişim tarihi: 02.06.2016).
- Öztürk, F.S.M. (2007). "Quine, Doğallaştırılmış Epistemoloji ve Epistemolojinin Normatif Yönü". *Felsefe Dünyası*, 45: 92-110.
- Öztürk, F.S.M. (2007). "Şüpheli Hipotezler ve Güvenilircilik". *Felsefe Dünyası*, 46: 173-188.
- Pritchard, D. (2010). *What Is This Thing Called Knowledge*. Routledge, New York.
- Rescher, N. (1974). "Foundationalism, Coherentism, and the Idea of Cognitive Systematization". *The Journal of Philosophy*, 71(19): 695-708.
- Rescher, N. (2003). *Epistemology*. State University of New York Press, Albany.

Steup, M. ve Sosa, E. (2005). *Contemporary Debates in Epistemoloji*. Blackwell Publishing, USA.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Emine TEPELİ

Doğum Yeri - Tarihi: Perth/AVUSTRALYA 17.03.1989

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Gemlik Lisesi, Bursa, 2009

Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Antalya, 2009

Yüksek Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Ana Bilim Dalı, Antalya, 2016

Tez Konusu : Çağdaş Epistemolojide Bağdaşımcılık Teorisi

Yabancı Dil : İngilizce

E-Posta : minatepeli@hotmail.com